

I

BARÁTI LEVÉL (1540)

Uram és szeretett testvérem!

MIVEL kapcsolatban kérte, hogy írjak Önnek: nehéz tanácsot adni egy keresztyén embernek, hogy hogyan viselkedjen egy olyan helyen, ahol fogságban és szolgaságban él, nem dicsőítheti Istent, és nem élhet Igéjének uralma szerint. Mert a mélységben nem könnyű látni, hogy melyik utat válasszuk. Mégis, mivel a tengerészek kijelölt út nélkül, a csillagokat nézve tudják, merre induljanak a kikötő felé, reménységünk, hogy ha figyelünk az Urunk által adott jó vezetésre, el tudunk indulni abba az irányba, amelyre hív bennünket.

Ezért, ha valaki tanácsomat kéri ebben a dologban, először is figyelmeztetem őt, hogy figyeljen Istenre, és főként féljen, nehogy megbántsa Őt. Mert enélkül az alap nélkül minden Istenre figyelés haszontalanná válik. Isten félelmének tehát annyira meg kell ragadnia és el kell foglalnia szívünket, hogy megutáljuk a világot és minden teremtményt azért, hogy tudjunk Neki engedelmeskedni, és tegyük az Ő akaratát. Ezt azért mondom, mert amikor az emberek barátságát, földi méltóságot és gazdagságot, vagy saját életünket sokra becsüljük, elfordulunk Isten parancsának követésétől, és sok szép kifogásunk lesz, melyekkel megpróbáljuk magunkat hibáinkban védeni.

Mert természetünk nem csupán romlott, hanem vak is. Ezért ha valaki jó tanácsot szeretne ebben a dologban, először is meg kell

tanulnia jobban tisztelnie Istent és az Ő igazságát, mint saját magát és a világi dolgokat.

A szóban forgó dologra térve: mindenki egyetért abban, hogy a keresztyén embernek tisztelnie kell Istent, nemcsak szívében lelki szeretet által, hanem külső bizonyágtétellel is. Mivel az Úr testünket és lelkünket is megváltotta a halálból, mindkettőt megvásárolta, hogy gazdájuk és mesterük legyen. Ezért mivel az ember teste és lelke is szent és Istennek szentelt, mindkettőben az Ő dicsősége kell, hogy felragyogjon, ahogyan Pál mondja (1Kor 6,20).

Éppen ezért csúfolódás azt mondani, hogy „elég, ha az ember szívében dicsőíti Istent, a külső dolgokkal pedig nem kell törődnie, mivel azok úgysem tartoznak Istenre”. Azonban ha a szív jó, meg fogja teremni külső gyümölcsseit, ugyanígy Isten igaz szeretete mindig meg fogja teremni nevének külső dicséretét. Erről beszél Pál, amikor a szívbeli hitet összekapcsolja a szájjal való megvallással (Róm 10,9). Mégsem követelem meg mindenkitől a nyilvános bizonyágtételt, mintha minden keresztyénnek szószékre kellene mennie, vagy össze kellene gyűjtenie embereket, hogy elmondják nekik mindazt, amit az Úr az Ő Igéjéből adott nekik. Azt viszont kívánom, hogy a hívő ember olyan módon igyekezzen tudatni másokkal, hogy ő az Úr szolgálója, ahogyan az a Szentírásban le van számunkra írva. Ezenfelül nem írhatjuk elő meghatározott szabályokkal, hogy mindenki mennyit tegyen hite megmutatásáért; mindannyian gondoljuk végig, hogy Isten milyen tudással ajándékozott meg, milyen lehetőségeket ad nekünk, és miközben eredményesek kívánunk lenni, hűségesen igyekezzünk megszentelni az Ő nevét.

És mivel kevés bátorságunk van ebben a dologban, biztassuk magunkat, szidjuk meg közömbösségünket, és mindent megtéve jöjjünk tűzbe, hogy tudjuk tenni kötelességünket. Röviden: nagyobb szük-

ségünk van buzdításra, mint szabályokra. Mert bár Isten általában tanításán keresztül megmutatja nekünk, hogy mit kell tennünk, amikor a cselekvéshez érünk, könnyen elfordulunk, ha nem űrködünk szorgalmasan, és magunkat komolyan nem szorítjuk és kényszerítjük kötelességünk cselekvésére. Ezért sohasem szabad feladnunk, amíg el nem jutunk arra a pontra, amikor egyetlen lehetőséget sem hagyunk ki Isten dicsőítésére. Ez legyen életünk legfőbb törekvése!

Ettől függetlenül bizonyosan vannak dolgok, melyeket az embernek kerülnie kell, hogy bizonyoságot tudjon tenni keresztyén hitéről – ami viszont Isten minden gyermekének feladata. Nem szabad részt vennie semmilyen istentelen szertartásban. Mivel az Isten által létrehozott szertartásokon az Ő szolgálatában és nevének tiszteletében veszünk részt (általuk bizonyoságot teszünk, hogy az Ő szolgálai vagyunk), hasonlóképpen, aki olyan szertartásokon vesz részt, melyek az Ő dicsőítésével ellentétesek (melyekben bálványimádás és gonosz babonások vannak), megfertőzi Isten nevét, és magát is beszennyezi. Erről beszél az Úr, amikor azt mondja, hogy szolgálai dicséretet fognak neki énekelni, meghajtják térdüket az Ő felsége előtt, templomában imádják Őt, és csak neki hódolnak. Ezzel ellentétben nem fogják meghajtani térdüket a Baálnak, nem fogják megcsókolni a bálványszobrokat, imádvá őket, és nem fognak idegen istenre esküdni. Ezekkel az Igékkal azt jelképezi, hogy szolgálai nem csupán lelkiismeretükben őrzik meg magukat tisztán, hanem külsőleg is. Nem tesznek semmit, ami az Ő tisztelete ellen szól. Ebben senki sem kételkedhet.

Nehéz megállapítani, hogy a keresztyén ember mely dolgokkal fertőzi meg magát, és miket tehet anélkül, hogy vétkezne. Egy határozott különbséget viszont már jó, ha az elején látunk: vannak olyan dolgok, melyek egy kis hibával kezdődnek, sőt, még az is lehet, hogy jó forrásból származnak, de később valamiképpen elromlanak. Más

dolgokat viszont már az elejétől kezdve az ördög sugall, hogy elfordítsa Istentől az embereket. Olyan dolgok is vannak, melyek annyira megromlottak, hogy esetükben egyértelmű bálványimádásról van szó.

Az első csoportba tartoznak a templomi és hagyományos gyertyák, melyeket régen az úrvacsora alatt az oltárra helyeztek. Talán akik elkezdték ezt a gyakorlatot, azok nem voltak elég bölcsék, mivel ezzel mintegy visszahoztak valamit a júdaizmusból a keresztyénségbe. Ettől függetlenül, mivel nem volt káros megjegyzésük ezzel kapcsolatban, és mivel ez a gyakorlat csupán egy könnyelmű és téves jóindulatból fakadt – az emberek áhítatát próbálta segíteni –, ezt nem kell feltétlenül bálványimádásnak tartanunk. Tény, hogy amennyiben rajtunk áll, ne támogassuk ezt a balgaságot. Mégis, bár várjuk ennek kijavítását, eltűrhetjük anélkül, hogy az sértené lelkiismeretünket.

Ezért a hívő ember részt vehet ezeken a ceremóniákon, amennyire az szükséges. Ha anélkül távol maradhat, hogy az sértene bárkit, akkor hagyja el: jelentse ki szabadsággal, hogy nem tetszenek neki.

Ettől függetlenül ez a különbségtétel nem annyira egyértelmű, hogy határozott álláspontunk lehetne a dologban. A pápa zsarnoksága alatt álló országoknak sok olyan ceremóniájuk van, melyek kezdetben megalapozottnak tűntek, de most már teljesen romlottak és gonoszak. Ebben a tekintetben őrizkedjünk az Istennel össze nem egyeztethető dolgoktól, és mindenekfelett ne vonjuk bele a tudatlanokat abba, amit Isten nekünk rossznak nyilvánított. Mert ha még alapvetően¹ semleges dolgokról is van szó, nem szabad őket rossz célra használnunk, hogy Istent meggyalázzuk, vagy felebarátunknak rossz példát mutassunk.

A dolog lényege az, hogy bizonyosak legyünk benne: amikor eljön a vasárnap és az emberek egybegyülekeznek, a hívő ember

elmehet-e² a közösségbe misére, hogy kifejezze: részt akar venni a gyülekezeti közösségben. Sok szent életű és igaz tanításban részesült jó ember nemcsak úgy gondolja, hogy elmehet, hanem szerintük el is kell mennie. Nézetüket meg is tudják indokolni, vagy legalábbis meg tudják magyarázni. Azt mondják, hogy az ilyen emberi közösség nem más, mint egy egyház, melytől az embernek saját akaratából nem szabad magát elkülönítenie.

Erre a nézetre azonban azt válaszolhatjuk, hogy az egyházat többféleképpen is lehet értelmezni. Természetesen tudom, hogy a pápa zsarnokságának uralma alatt levő országokban is megtalálható az egyetemes egyház. Ahogy Pál mondja: Isten kegyelme sohasem fog eltávozni a zsidóktól, mert egyszer befogadta őket megszeghetetlen szövetségébe: tehát mi is mondhatjuk, hogy kegyelmének hatalma örökké megmarad azokon a népeken, melyeket Isten egyszer már megvilágosított az Ő evangéliuma által.

Ráadásul megvan náluk a keresztség, ami az Istennel való szövetség jele, és ez a keresztség nem lehet hiábavaló. És bár a legtöbb, sőt szinte minden ember elbukott a bálványimádásban, ettől függetlenül háládatlanságuk nem akadályozhatja meg, hogy Isten kegyelme véghezvigye az Ő munkáját. Ebből az következik, hogy Istennek mindig meg voltak az Ő kiválasztottai, mint ahogyan most is megvannak, akiknek üdvösségét a keresztség valóságosan elpecsételi és igazolja. És mivel a keresztség az egyház egyik sákramentuma, az Úr úgy rendelte, hogy megmaradjon, hogy ahol az Ő nevét segítségül hívják és valamiféle egyházi szolgálat folyik, ott az egyház teljes egészében ne pusztuljon el.

Másfelől nem gondolom, hogy ott olyan egyház van, mint amelyet az Úr a Szentírásban előír. Az Úr Jézus valóban azt tanította, hogy engedelmeskedjünk az Ő egyházának. Azonban azért van ez

így, mert az egyház az igazság oszlopa és alapja. A pápista egyház viszont hibák és tévtanítások hordozója, és azon munkálkodik, hogy felforgassa Isten Igéjét. Ráadásul ahelyett, hogy megtartanák Isten szent rendeléseit, utálatosságokkal vannak tele. Ennélfogva azt gondolom, hogy olyan egyházzal van dolgunk, amely az ókori izráelitáknál is volt, miután megromlottak. Tehát nem értek egyet azzal, hogy aki teljesen elveti az ilyen népet, vagy azzal, hogy kivonulva ebből a közösségből, kiátkozza azt. Mégsem tudok sokat mondani amellett, hogy teljesen vállaljunk közösséget a fejekkel, amelyek ragadozó farkasok és az egyház tönkretévői, és a gonosz tagokkal abban, ami egyértelműen gonosz.

Azok, akik megengedik a hívő embernek, hogy eljárjon misére a pápistákkal, egy más okkal indokolják meg ezt. Azt mondják, hogy a mise az úrvacsorát követi, bár meglehetősen szennyes és romlott módon. Azonban azt nem tagadják, hogy ott számtalan szentségtörést és utálatosságot követnek el, melyeket az igaz szívűek meg kell, hogy vessenek. Az emberek mégis elnézik ezt, hiszen – mondják – ha nem tud részt venni a tisztán kiszolgáltatót úrvacsorában, ne vesse el a csökevényes részt, amelyben részt vehet, bármennyire is sok hibát találunk benne.

Ami engem illet, egyértelmű dilemmát látok ebben. Véleményem szerint a pápista mise teljes utálatosság, amelyet ugyanúgy a vacsora név mögé rejtettek, ahogyan az ördög is a világosság angyalának tetteti magát. Mivel az tény, hogy az úrvacsora misztériumát megszenteltelítik és semmivé alacsonyítják, nem tudom, hogy mi hogyan élhetünk vele az igazi úrvacsora helyett.

Azt állítják, hogy az Istent féltő ember csak azért megy oda, hogy a keresztyénekkal együtt részt vegyen az imádkozásban, Isten segítségével hívásában, és tisztelje Istent azáltal, hogy megtartja sákramentumát,

miközben szívében megveti az ott végzett istenkáromlást, mivel nyíltan nem bírálhatja azokat.

Ez azonban nem tűnik számomra szilárd érvelésnek. Ahogyan a próféta mondja: „Nem mutatok be nekik vérrel kevert italáldozatot, még nevüket sem veszem ajkamra” (Zsolt 16,4). Kétségtelen, hogy a mise nem más, mint az Isten templomában felállított bálvány. Ezért aki látogatja a misét, példát ad az egyszerű és tudatlan számára, hogy ő a misét jó dolognak tartja – ezért bűnös Isten előtt, mert tönkretesz valakit, akit ilyen módon³ félrevezetett. Mégis, mivel sokak szerint én túlságosan szigorú vagyok, arra intem a hívő embereket, hogy jól gondolják végig a dolgot. Saját lelkiismeretem szerint nem látom, hogyan lehetne ezt megkerülni. Én azért vagyok ezen a véleményen, mert számomra túlságosan egyértelmű ahhoz, hogy azt cáfolni vagy elutasítani lehessen.

Azért, hogy ezt könnyebben láthassuk, hadd összegezzem a dolgot illető tanácsomat. Először is, Isten minden szolgája vitathatatlanul nem csupán azt kívánja a hívő embertől, hogy tisztaságban és ártatlanságban szeresse és tisztelje Istent, hanem hogy külsőleg is látható módon tegyen bizonyosságot arról a szeretetről és tiszteletről, hogy belsőleg hordozza Őt. Ez a bizonyosságtétel két részből áll: a szájjal való megvallásból, és a külső istentiszteletből vagy ceremóniákból.

Ami a hitünk szájjal való megvallását illeti, ebben nem állíthatunk fel pontos szabályokat. Sokkal inkább, ahogyan arra elhívásunk lehetőségét ad és módunk van rá, mindegyikünk saját helyén legyen hasznos és tegye kötelességét, hogy Isten neve megszentelődjön minden szaván keresztül. Ne színlelje, vagy tette, hogy egyetért a gonosz tanításokkal vagy olyan dolgokkal, melyek lealacsonyítják Isten tiszteletét. Tartsák különösen is fontosnak, hogy Isten félelmében és Igéje igazságában helyesen oktassák és vezessék családjukat, mert amikor

Isten minket mások fölé helyez, azért teszi, hogy úgy igazgassuk őket, hogy felismerjük: Ő a legfelsőbb Úr.

Ami a második pontot illeti, bizonyos, hogy minden ceremónia, amely egyértelmű bálványimádás, ellentétes a keresztyén ember hitvallásával. Ezért aki leborul képek előtt, imádja a szentek ereklyéit, zarándokútra megy, bálványok előtt gyertyát hordoz, misét vagy búcsúcédulát vásárol – ezek a dolgok mind gonosz és helytelen dolgok Isten előtt. Ugyanígy távol kell tartanunk magunkat minden olyan ceremóniától, amelyek a babonasághoz és tévelygésekhez kapcsolódnak, pl. a halottak számára rendezett istentiszteleten való részvétel, miséken való részvétel, körmeneteken és istentiszteleteken való részvétel, melyeket a szentek tiszteletére rendeznek, és ma is gyakorolnak. Ezeken a helyeken csak pogány és tisztátalan dolgok történnek. Ott Isten Igéje eltűnik; az elmondott imádságok nemcsak bolondságok és nem helyénvalóak, hanem tele vannak istenkáromlással – és hiányzik belőlük mindaz, ami az ókori egyház hitelességével igazolható lenne, mivel teljesen felforgatták és lerombolták mindazt, amit az atyák a múltban szent módon felállítottak és megtartottak. Ezek közé kell sorolnunk a testvériségeket [*a szerzetesrendeket*], a szenteltvizet és az egyéni miséket.

Már csak a templomi mise és a vasárnapi imádságok maradtak, amelyben részt kell vennie annak, aki a pápista egyházzal közösségben akar lenni. Ahogy mondtam, vannak, akik megengedik, sőt egyetértenek azzal, hogy az, aki ilyen helyen él, vasárnap látogassa a másokkal való közösséget és imádkozást, mivel ezen a napon az emberek Istent hívják segítségül, és az imádságok nagy része jobb és szentebb, mint más napon, mert az ősi egyházból származnak. És mivel nem élvezheti az úrvacsorát változtatások nélkül, helyesen megtartva, megengedik neki, hogy ott legyen a templomban bemuta-

tott misén. Mégis előírnak neki két dolgot. Amikor elmegy a misére, mivel nem javíthatja ki az ott történő szabálytalanságokat és utálatosságokat, imádkozzon rendszeresen az Úrhoz, hogy kegyelmesen tegye rendbe az ott történeteket. Aztán, amikor alkalma nyílik rá, mutassa meg az ilyen ember minden igyekezetével, hogy egyáltalán nem örül az ott található bálványimádásnak és babonáságnak, és hogy nem ért egyet azokkal a dolgokkal, amelyek ellentmondanak a Szentírásnak. Sőt, kérje Istent, hogy hadd szolgálhassa Őt tisztán, megtartva az Ő szent rendelkezéseit.

Ami engem illet, először is azt kívánom, hogy a hívő ember ne veszen meg semmit, ami Istenének tiszteletére szolgál. Ezért ha vannak ott jó és szent előírások, örülnék, ha megtartaná azokat, de anélkül, hogy beszennyezné magát bármilyen gonosz dologgal. Azonban nem látom, hogy hogyan lehetne elválasztani az ördögnek a misében levő utálatosságait attól a kevéstől, ami Istenből és Jézus Krisztusból maradt benne. Nem tudom, mit mondjak erről, kivéve, hogy az Istennek szentelt templomot sehogyan sem szabad megszenteltelenítenünk semmivel, ami tisztátalan.

És mégis, nem vagyok olyan szélsőségesen szigorú, hogy elítéljem azokat a keresztyéneket, akik nem hagyják el országukat, amikor ebben a szolgaságban tartják őket fogva, mintha már teljesen lemondtam volna az ő üdvösségükről. De Isten nevében intem őket és tanácsolom nekik, hogy legalább gyakran gondolják végig dolgaikat, vizsgálják meg lelkiismeretüket, és valósággal ismerjék föl, mennyi hiányzik belőlük ahhoz, hogy kötelességüket teljesíteni tudják: úgy szolgálják Istent, ahogyan azt kell. Így, ha látják, hogy milyen nyomorúságot jelent ilyen fogságban élni, nyögjenek és sóhajtozzanak, és kérjék Istent, hogy szabadítsa meg őket belőle, hiszen egyedül Ő fordíthatja jobbra a helyzetet.

Ennek a tudása indítsa őket arra, hogy imádkozzanak Istenhez, hogy kegyelmesen állítsa helyre az Ő szegény egyházát, hogy a nép a tiszta dicsőítés áldozatát tudja felajánlani a már elrendelt rend szerint. Hasonlóképpen indítsa őket arra, hogy gondolkozzanak azon, hogy hogyan kerülhetnének ki ebből a szennyből; hogy ne kísértsék meg Isten türelmét azáltal, hogy tudatosan ott maradnak, ahol nem engedik, hogy teljesen tisztán tiszteljék Őt.

Isten sérelmére történik, ha valakit arra kényszerítenek, hogy idegen isteneket imádjon. Ezért akik így tesznek, ne súlyosbítsák bűnüket, és ne is keressenek kifogást, vigasztalást és hízélgést a gyengeségük miatt. Inkább gondoljanak gyakran nyomorúságukra és elkövetett vétkükre, hogy annál inkább vágyjanak az orvosságra, és keressék is, hogy hogyan juthatnak hozzá.

Amikor az ember alázatosan ragaszkodik Istenhez, Ő nem hagyja el őt, sőt vagy megadja neki a kimenekedést, vagy pedig kegyelme és irgalma által megtartja Őt. Így azért imádkozom, hogy kegyelméből szabadítson meg minket testi bölcsességünktől és minden vágyainktól, hogy egyszerűségben és helyes engedelmségben tudjuk követni az Ő tanítását, minden szavunkkal és tettünkkel dicsőítsük Őt, adjuk meg a neki járó tiszteletet, nem csupán lelkünkben, hanem testünkben is. Azért is imádkozom, hogy szent gondoskodása által őrizzen meg titeket.

Strasbourg, 1540. szeptember 12.

II

RÖVID TANULMÁNY (1543)

*Arról, hogy mit tegyen a hívő ember,
ha pápisták között él, és ismeri az evangélium igazságát*

OKAN gyakran felteszik nekem a kérdést, hogy hogyan viselkedjenek a pápisták között, ahol nem tudják Istent tisztán imádni, és ahol mindenkinek kötelező Isten Igéjével ellentétes, babonákkal teljes ceremóniákat követnie. Persze nem nehéz erre a kérdésre válaszolni, és ha szívükből elszántan, egészen, kérdések nélkül követni akarják mindazt, amit Isten mond nekik, akkor egyszerűen csak el kellene nekik mondanom, amit gondolok. De nem értem, miért van az, hogy a legtöbb ember, aki bár megértette, hogy egy bizonyos dolog nem kedves Isten előtt, ettől függetlenül jogot érez arra, hogy megvédje azt. Legalább száz emberrel találkoztam, akik tanácsot kértek tőlem ebben a dologban, ahogyan Bálám is tanácsot kért Istentől, amikor Bálák király elé ment (4Móz 22). Tudta jól, hogy Isten akaratával ellentétes volt, hogy elinduljon az úton, mégsem hiányzott belőle a késztetés, hogy Istentől engedélyt kérjen. Hasonlóképpen ezek az emberek, akik lelkiismereti meggyőződéssel vallják, hogy helytelen leborulni bálványok előtt, megkérdézik: mit tegyenek – nem azért, hogy Isten iránti ragaszkodásukat alárendeljék az Ő Igéjének, hanem hogy szabad gyeplőt kapjanak –, és amikor szerintük való választ kapnak, hízeleghessenek

maguknak azzal, hogy megmaradnak bűnükben. Röviden, ahogyan Ezékiel próféta mondja: párnákat keresnek, melyeken el tudják altatni lelkiismeretüket, és keresnek valakit, aki elhiteti velük, hogy élnek, miközben halottak.

Azonban mivel az a feladatunk, hogy tiszta bizonytságot tegyünk az igazságról, nem tudom elhallgatni és megállni, hogy el ne mondjam, amit gondolok a dolgokról, még ha ezt is kéri tőlem, mert ezeket hasznos tudnunk. A probléma abból fakad, hogy jobban szeretnénk azt, hogy a világ jó véleményrel legyen rólunk, mint hogy Isten előtt kedvesek legyünk, ezért minden hívőt figyelmeztetek az Úr Jézus nevében, hogy kényszerítse érzéseit, hogy engedelmeskedjék az Úr akaratának.

Elismerem, nehéz, ha valakit testének és javainak elvesztése fenyeget, ha mindenki más haragja felkel őellene, ha mindenki megveti és lenézi őt, ha el kell hagynia azt a földet, ahol kényelmesen élhetne, és el kell költöznie egy idegen országba, mint egy elveszett ember. Mégis micsoda a Jézus Krisztus iskolájában megtanulandó első lecke, ha nem az, hogy meg kell tagadnunk magunkat? Ha vannak olyanok, akik annyira erőtlenek, hogy nem tudják megítélni a „menj” szó alapján, hogy mit kell tenniük, legalább arra kérem őket, hogy ne hízelegjenek maguknak, ne keressenek kibúvókat és haszontalan kifogásokat, amik mögé elbújhatnak. Ezzel csak gazdájukat hagyják figyelmen kívül.⁴ Ezek a kifogások nem mentik meg őket Isten ítéletétől. Sőt, látjuk, hogy ez romlásuk kezdete, illetve úgymond első része, akik elidegenedtek Isten kegyelmétől, bár ők igazán tisztelni akarják Istent,⁵ nem voltak bátrak nyíltan elmondani magukról, hogy ők Isten szolgálói, bár azt akarták, hogy igaznak és feddhetetlennek tartsák őket, pedig eközben számtalan bálványimádással⁶ beszennyezték magukat. Aztán később látva, hogy így még mindig nem tudják elkerülni a gyanút,

azt gondolták, kötelességüket teljesítik, amikor teljesen elrejtették keresztyén voltukat, és egyetlen szót sem szóltak Istenről,⁷ kivéve amikor közeli barátaikkal és családtagjaikkal voltak együtt egy zárt szobában. Eközben hagyták, hogy mások Isten igazságát gyalázzák és tiszteletlenül viselkedjenek Jézus Krisztussal szemben – nemcsak hogy nem mondtak semmit ellene, hanem még el is játszották, hogy egyetértenek vele, mivel csak az érdekelte őket, hogy senki meg ne tudja, hogy ők keresztyének.

Végül mi történt ezekkel az emberekkel, akik saját testi bölcsességük szerint, mondhatni gonosz ravaszsággal próbálták meg becsapni Istent és a világot? Isten engedte, hogy sötét mélységbe essenek, és elvette tőlük a korábban nekik adott értelmüket. Végül az ördög megszállta őket, felbujtotta őket az evangélium ellen,⁸ és rávette őket, hogy ádázan és dühvel üldözzék azt a tanítást, melyről korábban tudták, hogy Istentől származik.

Teljesen jogos, hogy büntetés éri azt az embert, aki az Istenről szóló igazságot hazugságnak nyilvánítja azért, hogy igazolja magát az ő bűnében. Ezért viszont, még ha gyengeségünk vissza is tart minket attól, hogy teljesítsük kötelességünket, határozzuk el, hogy Istennek akarjuk adni a dicsőséget; valljuk meg neki nyomorúságunkat, ne pusztítsuk el és kárhoztassuk magunkat azzal, hogy vergődünk és hiábavaló kifogásokat keresünk. Tartsuk Isten büntetését figyelmeztetésnek, hogy megtanuljunk az Ő félelmében járni.

Akkor mit tegyünk? Először is, ne saját mércénk szerint mérjük Isten iránti kötelességünket, mivel így sohasem fogjuk megismerni az igazságot. Aztán ne magunkkal törődünk, ne azt keressük, ami nekünk a test szerint előnyös. Harmadszor, ne fogadjunk el értelmünkötől javaslatokat, hogyan menekülhetünk meg a veszélyektől vagy bajoktól. Inkább bízzunk Isten gondviselésében, ne kételked-

jünk abban, hogy Ő még ezer halál között is meg tud minket őrizni, ha arról van szó. Mindeközben nem lesz szükségünk arra, hogy hosszú tanácsokra figyeljünk, egyik vagy másik oldal mellett érveljünk ahhoz, hogy kiderüljön: akkor is engedelmeskedjünk-e Istennek a bajok között, ha elveszítjük javainkat és életünk is veszélybe kerül, vagy az emberek is rossz véleménnyel vannak rólunk, miközben Istennek kívánunk tetszeni. De mivel a miénk az Ő parancsa⁹, azonnal, kételkedés nélkül követjük Őt, mint a biztos utat, rábízuk jövőnket, átadjuk magunkat szent gondviselésének. Ebben a dologban csak így tudunk helyesen cselekedni.

Hadd mondjam el én is azt a szép példát, melyet Ágoston is leírt, és amely felrázhat minket, és biztatást adhat, hogy tegyük mi is ezt. Miután Cipriánust halálra ítélték azért, mert nem volt hajlandó a bálványoknak áldozatot bemutatni, azt javasolták neki, hogy mentse meg életét, és mégis egyezzen bele az áldozat bemutatásába. Még a bíró is, aki meg akarta őt menteni, erősen buzdította, hogy tegye meg, és kérte őt, hogy gondolja végig. Erre röviden annyit felelt, hogy ilyen szent dologban a mérlegelésnek nincs helye. Gondoljuk meg, hogy milyen helyzetben volt Cipriánus. Láta, hogy halál vár rá, de mivel határozottan követni akarta Isten parancsát, emiatt egy cseppet sem tétovázott, nem ingadozott, és nem is tért el attól. Rendíthetetlen¹⁰ maradt ebben a dologban: amit Isten elrendelt számunkra, annak a szívünkben már eldőlt, nem pedig átgondolásra váró dolognak kell lennie.

Ennélfogva emlékezetünkbe kellene vésnünk a mondást, mely szerint nem szabad azon gondolkoznunk, hogy megtegyük-e azt, amit Isten mondott, mintha Vele egyenrangúak lennénk.¹¹ Ha elhatározzuk, hogy saját magunktól kérünk tanácsot és elfordulunk az Ő Igéjétől, joggal várhatjuk az Ézsaiás próféta által mondott átko-

kat (30,1kk) azokra, akik nem ismerik el az Ő Lelkének hatalmát tanácsaik felett, és akik nem kérdezik az Ő száját, hogy az vezesse őket.

Ami pedig a jelen kérdést illeti, vizsgáljuk meg, hogy az Úr olyan-nyira kijelentette-e akaratát nekünk, hogy ha elfogadjuk az Ő Igéjét, bizonyosak lehetünk abban, hogy mit kell tennünk. Ezen a ponton vessük el azt az embert [*annak az embernek az esetét*], aki még mindig visszafelesel: elmegy vitázni Istennel szemben, hogy kiderüljön: igaz-e lesz-e egy ilyen erős ellenféllel szemben is – meglátja, hogy rossz ügyért munkálkodik.

Először is ne felejtjük el, hogy amikor először belépünk Jézus Krisztus iskolájába, Ő mindannyiunk elé a következő leckét adja: ha szégyelljük Őt az emberek előtt, Ő is szégyellni fog minket, amikor hatalmasan megjelenik Isten angyalaival (Lk 9,26). Lássuk meg, hogy Urunknak nagyon nem tetszik, ha csak titokban, a szívünkben ismerjük el Őt. Ehelyett szigorúan megkívánja, hogy látható módon valljuk meg az emberek előtt, hogy Hozzá tartozunk. Csak akkor ismer el minket az Ő országához tartozónak, ha megfelelünk ennek a feltételnek. És ezen ne csodálkozzunk, mert nem lehet, hogy ne legyen igaz, amit Pál mond: szívvel hiszünk, hogy megigazuljunk, és szánkkal teszünk vallást, hogy üdvözüljünk (Róm 10,10). Ez azt jelenti, hogy Isten előtt nincs olyan igaz hit, amely nem vallja meg Őt az emberek előtt. Röviden, Urunk mindannyiunkat arra hív, hogy valljuk meg az Ő nevét. Aki ettől húzódozik, az keressen magának más urat.

Jogos a kérdés, hogy akkor mindenkinek nyilvánosan meg kell-e vallania [*hívó voltát*] ahhoz, hogy teljesítse a kötelességét. Nem erről van szó. Mivel az Ige nyilvános hirdetése különleges feladat, nem szükséges, de még csak nem is hasznos vagy ajánlatos, hogy mindenki erre

[*azaz a nyilvános igehirdetés munkájára*] kényszerítse magát. Így nem gondolom, hogy mindenkinek szószékről kellene bizonyítania keresztyén hite valóságát, vagy hogy az utcán kellene hirdetnie, mondjuk trombitaszóval. Azonban mindenki gondolkozzon el azon, hogy saját hivatásán keresztül hogyan tudja Istent dicsőíteni. Mivel Urunk nem határozta meg sem azt, hogy mikor, sem azt, hogy hol, sem azt, hogy hogyan, sem pedig azt, hogy milyen mértékben tegyünk róla vallást, nem tehetjük törvényszerűvé ezeket. Azonban mindenki a maga helyén munkálkodjék ezen, hűségesen, lehetőségei szerint, mindig figyelembe véve vagyónát [*azaz szociális helyzetét*], és az Istentől kapott kegyelem mértékét. És mivel ha nincs sarkantyú, amely sarkall és ösztönöz minket, magunktól lusták és közömbösek vagyunk, vessük a következő szép Igét a szívünkbe: legyünk készen mindenkor számot adni mindenkinek, aki számon kéri tőlünk a bennünk élő reménységet (1Pét 3,15). Hasonlóan szól a következő szakasz, mely szerint minden hívőnek feladata, hogy kézen fogja felebarátját, és hívja: „Jöjjetek, menjünk föl az Úr hegyére, Jákób Istenének házához! Tanítson minket útjaira, hogy az Ő ösvényein járjunk.”¹² (Ézs 2,3; Mik 4,2)

Láthatjuk, hogy olyan buzgóságnak kell lennie bennünk, amely Isten uralkodását dicsőíti és felebarátainkat is erre tanítja, hogy tegyünk meg mindent ezért, és teljes erőnkkel igyekezzünk erre. De mivel pontosan nincsen megszabva, hogy milyen mértékben és milyen messzire menjünk el, mindenkinek saját felelőssége, hogy imádkozzon az Úrhoz, hogy vezesse őt igaz körütekintésben, hogy megítélhesse, mi lesz a helyes. Azután saját képessége és bölcsessége szerint keresse a lehetőségeket és alkalmakat, amikor teljesítheti [*kötelességét*].

Bárhogyan is, Jézus Krisztus utánzása legyen a célunk. Azt olvassuk róla, hogy az Úr házáért érzett buzgóság emésztette Őt. (Zsolt

69,9; Jn 2,17) Annyira vágyott arra, hogy tanítsa és megtartsa Isten egyházát, hogy az mintegy égő tűz volt az Ő szívében, amely sohasem engedte Őt pihenni. Másfelől figyeljük meg, mit mondanak¹³ azokról, akik nem merik megvallani Jézus Krisztust, amikor már hisznek benne. „Többre becsülték az emberektől nyert dicsőséget, mint az Isten dicsőségét.” (Jn 12,43) Milyen szomorú és téves döntés az, ha az embereket Istennél jobban szeretjük! Ezért őrizzük meg magunkat ettől az ítélettől.

Jelen tanulmányunkban viszont igazából azt szeretnénk megvizsgálni, hogy az evangélium igazságát jól ismerő keresztyén ember megbotráncoztatja-e Istent, amikor pápisták között van, másokkal együtt elmegy misére és más hasonló ceremóniákra.¹⁴ És hogy elkerüljem néhány ember akadékoskodását, hadd mondjam, hogy itt nem arról van szó, hogy nehéz megállapítani, helytelen-e a titkolózás, hanem hogy az helytelen-e, ha színleljük [*azaz imitáljuk*] és tettetjük az igazságot. A titkolózás azt jelenti, hogy az igazságot folyamatosan elnyomjuk szívünkben. A színlelés több ennél: meghamisítunk valamit, ami nincs úgy. Röviden, ami szóban a hazugság, tettekben az a színlelés.

Hogy bemutassam, mit jelent ez, tudnunk kell, hogy Istennek kétféle tisztelettel tartozunk – a szív lelki szolgálatával és a külső istentisztelettel – ennek a másik oldala, hogy hasonlóképpen kétféle bálványimádás létezik. Először, amikor hazug képzeletével az ember megrontja és elferdíti az egyetlen Isten lelki szolgálatát.¹⁵ A másik fajta az, amikor egy teremtménynek, például egy képnek adja az egyedül Istennek járó tiszteletet.

Kezdjük az Isten iránti kötelességünkkel, amellyel illő módon szolgálhatjuk Őt. Elegendő-e, ha mindenki elfogadta Istent Megváltó-jaként életében, és csak titokban dicsőíti Őt? Ő ennél többet kíván:

azt mondja, hogy testünkben és lelkünkben egyaránt hordoznunk kell Őt.¹⁶ Meg is indokolja ezt: mind a kettő az övé. Még ha nem is lenne ez a parancsunk, a parancs értelme [*helyessége*] egyértelmű. Mivel testünket Jézus Krisztus az Ő drága vérével vásárolta meg, miért szennyeznénk azt be egy bálvány előtt? Mivel testünk a Szentlélek temploma, micsoda szörnyűség lenne, ha ilyen szentségtöréssel fertőznénk meg! Mivel a halhatatlanság koronája vár rá és részesül majd Isten dicsőségében, vajon helyes-e, ha ilyen szeméttel megrontjuk és beszennyezzük? Tanuljuk meg, hogy ahogyan lelkünk szent Isten előtt, testünket hasonlóképpen őrizzük meg az Ő tiszteletére. Pál is ezt a gondolatmenetet követi, amikor megfeddi a bujálkodást: mivel testünk Krisztus tagja, vajon helyes-e, ha egy parázna nő tagjaivá tesszük (1Kor 6,15)? Így mondhatjuk mi is: mivel testünk Krisztus tagja, vajon kiszakítsuk-e a vele való közösségből¹⁷ azáltal, hogy beszennyezzük, amikor leborulunk a bálványok előtt?

Éppen ezért Megváltónk a következő jelet teszi szolgáira, amikor róluk beszél: nem hajtották meg térdüket a Baálnak, és nem csókolták meg a kezét (1Kir 19,18; Róm 11,4). Mondhatta volna azt is, hogy nem szennyezték be magukat hamis babonasággal, és nem tartották Baált Istennek, de mivel azt akarta megmutatni, hogy ez nem minden, azt mondja, hogy nem tisztelték őt¹⁸ külső mozdulataikban. Nem az derül ki ebből a leírásból, hogy mi is így tartózkodjunk ettől a beszennyeződéstől, ha népéhez akarunk tartozni? Ezt mondja Ézsaiáson keresztül is: „...én vagyok az Isten, nincs más! Magamra esküdtem, igazság jött ki számon, szavam megmásíthatatlan: Elöttem hajol meg minden térd, rám esküszik minden nyelv.” (Ézs 45,23) Ezekkel a szavakkal kijelenti, hogy csak azt tartja illő istentiszteletnek, ha minden dicsőséget neki adunk, még külső cselekedeteink által is; ha testünk és lelkünk együtt imádja Őt.

Most, hogy feloldottuk ezt az ellenmondást, nézzük: nem vesz-e el az Ő méltóságából, ha letérdelünk egy kép előtt? Mit akarunk még? Nem elég nekünk a határozott parancs, mely tiltja a képek tiszteletét (2Móz 20,5; 3Móz 26,1)? A szó, amelyet az Úr használ ezeken a helyeken nem csupán azt jelenti, hogy nem szabad az Ő dicsőségét nekik adnunk babonás és elferdült ceremóniák által, hanem a nekik adott bármilyen tisztelet is beletartozik, bármilyen céllal is történik az.

Komolytalan kifogás, és csak súlyosbítja a bűnt az, hogy „Istennek elegendő a szív”. Ennek az ellentétjét láthatjuk: a bálványimádás babonáságból származik, és csak úgy végezhetjük, ha benne van a szívünk is [*a babonáságban*]. Mert még ha a bálványimádás színlelése közben titokban ki is gúnyolja az ember a bálványt, ettől függetlenül vétkes abban, hogy az Istennek járó tiszteletet teremtménynek adta. Mégis, hogy megszabaduljunk a babonáságoktól,¹⁹ kérdezem: „Mit tud valaki ezzel kapcsolatban színlelni [*kifogásként felhozni*]? Tagadja, hogy vétkezik, mivel szándéka nem gonosz. „Függetlenül attól, hogy mások mit csinálnak – mondja –, az élő Istent dicsérem a szívemben. Tudom, hogy szentségtörés és utálatosság, ha valaki egy képhez fordul, azt keresi, attól vár segítséget vagy annak hódol. Ezért én Istenhez fordulok, bármennyire is úgy tűnik, hogy valójában egy képet imádok.”

Ezt a megközelítést²⁰ választották a korinthusiak,²¹ amikor Pál megfeddte őket ezért a bűnért. Látogatták a bálványok tiszteletére tervezett ünnepségeket, és a többiekkel együtt ettek az áldozatokból. Ezt ők babonáságból tették? Nem. Pál maga hozza fel ezt a mentséget a védelmükben: tudjuk, hogy a bálvány semmi²², bármilyen hazug elképzelése is van róla a világnak; és tudjuk, hogy csak egyetlen Isten van, és egyetlen Megváltó: Jézus Krisztus (1Kor 8,1kk). De

meg is áll-e ezen a ponton? Éppen ellenkezőleg: azt válaszolja nekik, hogy bár a bálványok semmik, az áldozati ételt evők példája esetleg bálványimádásra vesz rá másokat.²³ Azt mondja: „Mert ha valaki meglát téged, akinek ismereted van, amint a bálványtemplomban asztalnál ülsz, vajon nem fog-e erőtlén lelkiismerete felbátorodni arra, hogy ő is megegye a bálványáldozati húst [*azaz hogy valaminek tartsa a bálványt*]?” De ha²⁴ jó²⁵ értelemmel rendelkezel a szívedben, akkor akiért Krisztus meghalt, az elveszen-e amiatt, mert jelentőséget tulajdonít az ismeretednek? Eszerint viszont Pál nem utasítja-e el sokak mai mentegetőzését²⁶ is?

Erről később még élesebben beszél, amikor azt mondja, hogy ahogyan az is megszentelődik, aki részt vesz az Istennek ajánlott áldozatokban, hasonlóképpen aki részt vesz az ilyen gonosz és szennyes cselekedetekben,²⁷ az megfertőződik általuk. Később hozzáteszi, hogy könnyelmű állítás, hogy a kép semmi, és nem is tehet semmit. Bizonyosak lehetünk abban, hogy mivel a pogányok az ördögnek áldoznak, aki velük együtt részt vesz ebben a dologban, az szintén az ördögnek adja át magát.

Éppen ezért senki sem lehet részese az Úr asztalának és az ördögének, és nem is ihat az Úr poharából, hogy aztán majd összekeverje azt az ördögével (1Kor 10,21). Aki veszi az egyiket, az egyben elveti a másikat. És valóban: ha Dániel társai okosak voltak és megmenekültek, bolondok és vakmerők lettek volna, ha a halállal kacérkodnak.²⁸ Nem állapodhattak-e volna meg egymás között, hogy „mások majd a szobrot fogják imádni, de a mi lelkünk felszáll a mennybe az élő Istent imádni, de hogy elkerüljük a mások társaságában ránk leselkedő veszélyt, tegyünk úgy, ahogyan ők.” Ez a fajta kibúvókeresés igazolhatta volna őket Isten előtt? Mindenki egyetért abban, hogy bizony nem. Akkor mit mondjunk? Meggyanúsítsuk-e őket azzal, hogy

helytelen buzgalom fűtötte őket, mivel inkább azt választották, hogy a tüzes kemencébe vessék őket, mintsem hogy színleljék az imádást, miközben azt mondják, hogy szívük az Istené? Ez ellentmondana a Szentléleknek, aki dicséri őket az állhatatosságukért.

Erre lehet azt mondani, hogy nem mindenki tud ilyen határozott lenni. Azonban ez mégis azt jelenti, hogy követnünk kellene az ő példájukat, mely a Biblia egyik tanítása.

Miközben ravaszul megpróbáljuk takargatni vétkeinket, sokan úgy vélik, hogy megtalálták a megoldást: az 1Korinthus 8-ban levő szakasz valójában a pogányok bálványimádásáról szól, és emiatt nem is vonatkozik a mi időnkre. „Mert a pogányok – mondják –, nemcsak abban vétkeztek, hogy eltorzult ceremóniákon vettek részt, hanem abban is, hogy saját maguk által készített isteneik voltak. Ezért nem is csoda, ha Urunk ennyire elítéli a viselkedésüket. Azonban ez nem teljesen ugyanaz, mint ami a pápisták között történik. Mivel bár Isten szolgálata náluk megromlott és gonosz, ettől függetlenül a cél ugyanaz: Isten imádása.” Ezt a különbséget hozzák fel, és szerintük nem akkora nagy a veszély, ha Isten nevébe burkolt bálványimádásban veszünk részt, mintha egy olyanban, amelyen nincs is semmiféle burok. Erre azt tudom mondani, hogy amikor a világ romlott és tiltott módon kezdi el szolgálni Istent, akkor is egy bálványt imád, bármilyen ruhába is öltözteti azt. Ezért akik olyan babonásokat találnak ki, melyet Isten elítél és elvet, azok csak a levegőt vesztegetik, amikor azt állítják: „Mi Istent kívánjuk imádni.” És mivel Ő nem ismeri el ezt az istentiszteleti módot, ez valójában az ördögnek szól. Pál ezért mondja, hogy akik azt gondolták, hogy a halhatatlan Isten dicsőségét felcserélik bármilyen mulandó lény képével, azok azt a teremtményt szolgálták, nem pedig a Teremtőt (Róm 1,23).

De hogy még egyértelműbben értsük, hogy milyen gyenge ez a

védekezés, vizsgáljunk meg a Szentírásból néhány erre vonatkozó példát. Ott van például a rézkígyó, melyet nem az emberek vakmerő bolondsága alkotott, hanem az Isten akarata (4Móz 21,8). Nemcsak Isten jóakarata emlékeztette Izráel népét, hanem Jézus Krisztus szent előképe is volt (Jn 3,14). A zsidók utódai később utálatos bálványt csináltak belőle (2Kir 18,4), és ráadásul ebben a dologban még Isten nevére is hivatkoztak. Most felteszem a kérdést, ha valaki abban az időben azt színelte volna, hogy imádja ezt a bálványt, hogy így látszólag egyetértsen a nép babonáságával, vajon felmentenénk-e őt? Úgy vélem, senki nincs, aki ne ítélné el az ilyen embert.

Vagy vegyük Áron aranyborjúját (2Móz 32). Nem az élő Isten kiábrázolására készítették? Amikor Áron kihirdette a népnek, hogy ünnepeljék meg az Úr ünnepét, aki kihozta őket Egyiptom földjéről, abba mindenki ellentmondás nélkül beleegyezett. Tehát ez egy Istent tisztelő ceremónia volt. Mégis, mivel hamis és romlott volt, bálványimádásnak számított. Vajon aki látszólag egyetértett ezzel, ártatlannak számított-e, mivel arra hivatkozhatott, hogy Istent imádja? Mindenki jól tudja, hogy elítélnék az ilyen embert. Akkor viszont miért akarjuk keresztülvinni saját érvünket egy hasonló esetben?

Ugyanez az eset a Jeroboám által emelt borjúkkal is (1Kir 12,28). Nem egy új Istent akart ő bevezetni. Azt mondta, hogy ettől függetlenül az élő Istenhez ragaszkodik. És valóban: egyetlen célja az volt, hogy az emberek ne Jeruzsálembé járjanak, mivel attól félt, hogy felkelnek ellene, és ismét Dávid házához csatlakoznak. Ettől függetlenül bálványimádás volt, mivel olyan furcsa előírást vezetett be, amely ellentmondott Isten Igéjének. Ha valaki, aki egyébként nem értett egyet ezzel az utálatossággal, mégis ott áldozott, vajon helyesen cselekedett-e? És anélkül, hogy továbbmennék, olvassuk-e azt, hogy Isten szolgálói közül bárki is ott tisztelte volna Istent? Éppen ellenkező-

leg: azt olvassuk, hogy a prófétákon keresztül az Úr megtiltotta ezt, mivel visszataszító bűn volt.

Befejezéseként nézzük meg a samáriai templomot: vajon ezt Jupiter vagy Mars nevében emelték? Tudjuk, hogy Izráel Istenének nevében készült. Mégis megengedett volt-e, hogy a hívők ott imádják Istent? Tudjuk jól, hogy igen komoly utálatosság lett volna. Ennél fogva ezen cáfolhatatlan tények fényében arra következtetnek, hogy egyáltalán nem jobban megengedett részt venni egy olyan bálványimádásban, amely az Úr nevét viseli, mintha a szaracénok [*törökök*] vagy a pogányok bálványimádásában vennénk részt.

Most már láttuk, hogy a bálványimádás, még ha csupán cselből is történik, mindig visszatetsző az Úr előtt. Ezért mielőtt továbbmegyünk, kötelességünk ezt a tanítást a mi korunkra is vonatkoztatnunk. Ha valaki a törökök között élne, nem lenne kétsége afelől, hogy helytelenül és Isten ellen tenné, ha bemenne velük a mecsetjeikbe, és részt venne babonaságaikban. És ha véletlenül találna valakit, aki annyira vakmerő lenne, hogy ezzel egyetértene, bizonyára tiltakozna, hogy az az ember nem féli Istent és a lelkiismeretét. Miért? Mert ugyanúgy, ahogyan a gyülekezetben vagy a hívők körében²⁹ végzett istentiszteletben Őt ünnepélyesen imádjuk, elismerjük Istenünknek, és nyilvánosan hódolunk előtte, hasonlóképpen ha a törökökkel vagy a pogányokkal együtt részt veszünk az ő istentiszteletükben [*amely romlott*], az azt jelenti, hogy megvetjük Istent, és így beszennyezzük és átokkal sújtjuk magunkat.³⁰

Úgy tűnik, meglehetősen furcsa lenne, ha ugyanezt mondanánk a pápistákról, mert sok dolog ugyanaz náluk, mint nálunk. Bármi is választ el tőlük és bármiben is állunk ellentétben velük, mégis összehasonlíthatatlanul több közös dolgunk van, mint a pogányokkal,³¹ annak ellenére, hogy csak abban értünk velük egyet, hogy Jézus Krisz-

tus nevének tiszteletét gyakorolják. Tehát azt kell megvizsgálunk, hogy hogyan és mennyire lehetséges az evangélium igazságát jól ismerő keresztyén embernek közösséget vállalni velük. Csak azokról beszélek, akiknek Isten kijelentette, hogy a pápista egyház milyen romlással van tele. Ahhoz, hogy ezt lássuk, az embernek észre kell vennie, hogy amit ők Isten tiszteletének hívnak, annak egy részét teljes egészében és közvetlenül Isten ellen hozták létre. A másik részét pedig meghamisították és elferdítették azok, akik rosszul használták,³² ha feltételezzük, hogy a kiinduláskor még nem volt gonosz. Vannak olyan ceremóniák, melyek teljes egészében nem igazolhatók, mivel teljes egészében nyilvánvaló bálványimádásról van szó. Más ceremóniák ostobák és Isten tiszteletéhez nem illők, bár nem azzal a céllal készültek, hogy beszennyezzék az embert, hacsak nem babonasággal tartják meg őket. Harmadrészt, vannak olyan dolgok, melyeket gonoszul megparancsoltak³³, de melyet a keresztyén ember bűn nélkül megtarthat. A többit nem lehet és nem szabad egyáltalán betartani. Most nincs arra szükség, hogy ezeket [*a bálványimádó előírásokat*] részletesen megnézzük, vagy megvizsgáljuk. Annyi elegendő, hogy érintőlegesen megemlítettük őket, és ebből kiderül, hogy nem vagyok annyira szigorú vagy szélsőséges, hogy meg akarnám tiltani, hogy a keresztyén ember a pápistákkal bármiféle ceremóniában vagy előírásban egyetértsen. Mert csak azt ítélem el, ami egyértelműen gonosz és teljes egészében romlott.

Mivel ezt helyesen csak jó példákön keresztül lehet megérteni, nézzük meg a dolgot magát, úgy ahogy van. Naponta eléneklik a misét. Akik azt szeretnék, hogy őket másoknál hívőbbnek tartsák, azok elmennek és meghallgatják. Ez megbocsátható-e? Aki csak egy kicsit is megismerte az evangéliumot, az tudja, hogy a pap szentségtörést és utálatosságot követ el. Hadd tegyem fel a következő kérdést: elmehet-

e az ember és arcra borulhat-e egy bálvány előtt, amiből az emberek megtudják, hogy egy gonosz dolgot imád úgy, hogy eközben mégsem vétkezik? Ha ez így van, mit mondjuk arról, amit a Szentlélek Pál száján keresztül mond, hogy ne vegyünk részt a sötétség haszontalan cselekedeteiben, hanem inkább leplezzük le azokat (Ef 5, 11)?

Vagy: van egy cselekedet, amiről tudom, hogy gonosz és nem kedves Isten előtt. Részt veszek benne. Úgy teszek, mintha egyetértenék vele. Aztán később mosom kezemet. Mi ez, ha nem a gonoszokkal együtt merészen beszélni, amit Dávid is mond (Zsolt 94,7): „Tegyük azt merészen, amit mi helyesnek tartunk, mert Isten úgysem lát belőle semmit.” De azt mondják: „Nem mi vagyunk azok, akik gonoszul tesznek. Mit tehetnénk; mi nem tudunk rajta jobbítani!” Erre az a válaszom, hogy azt a gonoszságot látom bennük, hogy nem tartóztatják meg magukat attól, amit rossznak tartanak, hanem megfertőzik és átítatják vele magukat. És így igazán nem nehéz bezárni az ő szájukat.

Ami pedig a plébánián végzett misét illeti, úgy tűnik, hogy ebben az esetben még jobb és határozottabb kifogást találtak. Azt mondják, hogy bár ez javarészt romlott, így elfogadhatatlan, ettől függetlenül mivel az utolsó vacsorára emlékeztet minket, elfogadjuk. Ezek szerint azért megyünk oda, hogy emlékezzünk az Úr Jézus halálára és szenvedésére.

Valóban így van ez? Alakíthatjuk-e a dolgokat a saját ízlésünk szerint, és nevezhetjük-e a sötétséget világosságnak? Kérdezek titeket, mi a hasonlóság az Úr Jézus által elrendelt szent sákramentum és ez a mindenféle szeméttel elegyített keverék között? Először is, azt gondolják-e, hogy nem számít, hogy a misét Istent kiengesztelő áldozatnak tartják, amelyet nem csupán az élőkért, hanem a holtakért is bemutatnak? Semmiség-e az, hogy a misekánon, a mise fő alkotóeleme, tele van utálatos istenkáromlással? Vagy semmiség-e az, hogy

imádságok hangzanak el a purgatóriumban levő lelkekért, amelyről tudjuk, hogy teljes egészében babonáság? De még ha csak arról az ördögi megtévesztésről lenne szó, hogy Jézus Krisztust feláldozzák Istennek az élőkért és a holtakért, már önmagában azzal vajon nem vetik el egyértelműen az Ő halálát és szenvedését? Nem teszik-e semmissé áldozatának egyszeri és örökkévaló voltát? Nem rontják-e meg közvetlenül az Ő szent vacsoráját? Ez a két utálatos szenny legalább annyira nem választható el a misétől, mint a hőség a tűztől.

Lehet-e valaki tiszta és igaz, aki odamegy, hogy részt vegyen egy ilyen dolog elkövetésében? Ez-e Istennek, a mi Atyánknak és Jézus Krisztusnak, a mi Mesterünknek és Megváltónknak hozott tisztelet,³⁴ hogy amikor látjuk, hogy így meggyalázzák Őt, ahelyett, hogy szólnánk ellene, elmegyünk és részt veszünk benne mi is, sőt ami még ennél is rosszabb: példánk látván másokat is ráveszünk erre? Nem elképesztő szemtelenség-e azt mondani, hogy ha Istent meggyalázzuk és felebarátunknak rossz példát adunk, azzal nem teszünk semmi rosszat?

Aztán ott van az a bálványimádás, amely minden istentelenséget felülmúl: amikor egy darab kenyeret Istenként tisztelnek, és azt állítják, hogy az már nem is kenyér, hanem maga Isten. Ha helyesen szolgáltatnák ki az úrvacsorát, elismernék, hogy valóban elfogadják Jézus Krisztus testét és véréát. Azonban ez nem jelenti azt, hogy a kenyér anyaga átváltozott, vagy hogy benne el lenne rejtve a test. Mert az úrvacsorát azért kaptuk, hogy lelkünk felemelkedjen a mennybe, nem pedig azért, hogy eltévedjen a kenyér és a bor látható jelei miatt, melyek velünk együtt jelen vannak. Ha ez valóban az úrvacsora lenne, ettől függetlenül káros és kárhozatos gondolat lenne egy darab kenyeret imádni Jézus Krisztus helyett, vagy Őt keresni benne.

Mégsem szükséges ezt most tárgyalnunk, hiszen milyen szempontból vonatkozik Jézus Krisztusnak a kenyér megtörésekor adott ígérete a misére: „Vegyétek, egyétek, ez az én testem, mely tiérettetek adatik”? Mert még mielőtt bármit is ígérne, azt parancsolja, hogy a sákramentumot a hívők között osszuk ki. A misén ez történik-e? Éppen ellenkezőleg: a pap elválasztja magát, mintha kizárná és kiközösítené magát az egész gyülekezetből. Azt feltételezzük, hogy amikor pontosan az ellenkezőjét tesszük annak, amit Jézus Krisztus parancsolt, azzal meggyőztük Őt, hogy mintegy szórakoztasson minket, mint egy kisgyermek, vagy inkább mint egy néma állat, melyet ide és oda vezetünk, ahogy nekünk jólesik?

Azt is mondja ezzel kapcsolatban Jézus, hogy az Ő emlékezetére ünnepeljük meg a sákramentumot, és halálát dicsőítéssel és hálaadással mutassuk fel. Ezt hogyan tehetnénk meg a misén, amelyen nem hangzik el egyetlen értelmes szó sem, hanem mindent ismeretlen nyelven tesznek és mondanak?³⁵ Ráadásul Jézus Krisztus hozzánk szól, amikor a kenyér jelét adja, és testének közösségét ígéri. A misén ebből semmi sem valósul meg. Ehelyett a pap, mint valami mágus vagy bűvész, rálehel a kenyérre, hogy megigézzze azt. Mit gondolunk, ez miért jó? Röviden, ha van bármiféle hasonlóság a mise és Urunk vacsorája között, akkor a nappal semmiben nem különbözik az éjszakától. Mi más lehetne az ilyen istentisztelet, amely a kenyeret így ajánlja fel, mint utálatos bálványimádás: képtelenebb és bolondabb a pogányok bármely gyakorlatánál?

Most vizsgáljuk meg, hogy mi történik a keresztyén ember lelkiismeretével, ha mások gyakorlatához kell hasonulnia. A bálványt azért helyezik az emberek vállára, hogy őt hívják segítségül, és őt Istenként imádják. Térdre borulok előtte, és kijelentem, hogy imádom őt, mert nem akarom, hogy elítéljenek azért, ha nem teszem. Igazolhatom

ezzel magam? Még ha senki nem szól egyetlen szót sem, a cselekedet önmagában nem vádol-e elegendően engem? Ezért még ha az emberek nem is szólnak semmit, Isten nem fog hallgatni. Ebben a helyzetben nem látom, hogy a hívő ember hogyan menthetné ki magát, hogy ő márpedig nem hibás, amikor így tesz.

Mégis vannak, akik bár látják, hogy nem indokolható a tettük, továbbra is keresik a kibúvót, és ennek meg annak a tekintélyével próbálják igazolni magukat. „Ez meg az az ember – mondják –, nem is tartja ezt rossznak.” De mi szükség van emberek véleményével vitatkozni, amikor Istennek kell számot adnunk? Saját lelkiismeretükre hivatkozom: vizsgálják meg, hogy az bűnösnek tartja-e őket. Mi értelme van annak, ha egy ember felmenti őket, ha Isten előtt tudják, hogy gonosz dolgot tesznek?

Ettől függetlenül ezt mondom már a kezdetek óta, hogy sokan nem azért kérdeznek, hogy megtudják az igazságot, hanem hogy saját tetszésük szerinti választ kapjanak. És Urunk, hogy képmutatásuk miatt megbüntesse őket, engedi, hogy megtalálják, amit kerestek. De ezzel csak még jobban megzavarodnak.

Azonban mivel a gonoszság általában majdnem mindenkit érint, nézzük meg röviden, hogy mi vált általános szokássá³⁶, hogy tisztában és egyszerűbben lássunk e dologban. A következőt szokták tenni az emberek, még azok is, akiket a világ bölcsnek tart, akik kapcsolatban akarnak maradni a világgal. Nem csupán elmennek minden vasárnap a szenteltvízhez és a misére, hanem más ünnepeken is részt vesznek, melyek közül több külső babonáságból származik. Ott éneklük a misét valamiféle szent tiszteletére, akit csupán a pápa állított a maga [*mármint a pápa*] paradicsomába, ami viszont gyakorlatilag annyit ér, mintha a pokolba került volna. De még ha egy elismert szentről is van szó, a misét az ő tiszteletére éneklük. Létezik-e annál

nagyobb utálatosság, mint amikor az Úr szent sákramentumát ilyen szörnyűségre használják? El tudjuk-e képzelni, hogy az Úr így be szeretné azt szennyezni? Ráadásul milyen imádságok hangoznak el ott? Gonoszak és istenkáromlással teljeseek. Mit tud felhozni mentségére az, aki ebben részt vesz? Mégis mindenki ezt teszi.³⁷ Ha én vagy más ezért megdicséri őket, azzal nem az igazságot árulnánk el?

Nézzük meg: házasodjon-e az ember? Igen. Meg kell jelennie Isten és gyülekezete előtt házassága megáldása céljából. Először, mindenféle nyilvános bolondságokat tesz, melyek inkább beszennyezik házasságát. Végül teljesen beszennyezi azt egy olyan misével, melyet saját pénzén vásárolt.³⁸ Hadd kérdezzem: az a pap, aki elad egy misét, nem a szentségtörés bűnét követi el? És mi a helyzet azzal, aki megvásárolja? Urunk azt mondja, hogy a jó házasság³⁹ az Ő jóságának különleges ajándéka (Péld 19,14). Így viszont, amikor neki kellene köszönetet mondanunk, és Hozzá kellene imádkoznunk, hogy tökéletesítse azt, amit elkezdett: segítse a házasságot, ezzel az utálatossággal vajon nem az Ő haragját idézzük elő? Tudjuk azt is, hogy Urunk milyen nagy tisztességben tartja a házasságot, és mennyire szeretné, ha szenten tartanánk, abból, hogy ahhoz a lelki egységhez hasonlítja, amely közötté és az Ő népe között van a Szentlélek ereje által. Akkor beszennyezzük-e az Úr Jézussal való egységünk képét azzal, hogy elutasítjuk az Ő halálát? Nem gondoljuk, hogy az Úr komolyan megbünteti az ilyen gyalázatot?

Az esküvő után születik egy gyerek? Hol legyen bemutatva Istennek,⁴⁰ hogy tisztán, az elrendelés szerint részesüljön a keresztség sákramentumában? Ehelyett a keresztséget számtalan romlott és pogány ceremóniával beszennyezik. Tény, hogy a keresztség emiatt nem veszít az erejéből⁴¹, ami a gyereket illeti, mivel az emberek bolond találmányai Isten szent rendeléseit nem akadályozzák. Mégis, az apa

bűnt követ el, amikor beleegyezik, hogy egy ilyen gonosz és romlott keresztséget szolgáltatassanak ki. Nem beszélek arról a zsidó babonáságról, mely szerint a szülőágyból felkelő anyát meg kell tisztítani.

Haladjunk tovább a család oktatásával. Ki az, aki fontosnak tartja, hogy szolgálói és szolgálóleányai helyesen megtanulják Isten szolgálatát az Ő Igéje szerint? Nem inkább az az általános gyakorlat, hogy hadd éljenek tudatlanságban, mint szegény állatok, és meg sem próbálják őket kivonni bálványimádásukból? Veszélyes, ha erről beszélünk nekik. Tegyük félre most a veszélyt. Az tart-e vissza minket attól, hogy tegyük a kötelességünket? Helyes-e, hogy szolgáljanak minket az otthonunkban, miközben ott Istent megbecstelenítik?

Feltételezzük-e azt, hogy az a ház gyarapodni fog, ahol nem Isten a mindenható Úr? És mit mondjak a szolgákról? Hányan vannak közöttük, akik tanítják feleségüket és gyerekeiket arra, hogy mit kell tenniük? De mivel ezek a hibák arról szólnak, hogy valaki nem teszi az ő kötelességét, nem pedig arról, hogy egyenesen Isten parancsa ellen tesznek, nem beszélek róluk szigorúbban, mert azokról a tettekről kívánok szólni, melyeket Isten parancsa ellen követnek el, amikor megszegik az Ő törvényét.

Mindannyian, akik hallottuk az evangélium tiszta tanítását, valljuk, hogy a halottak ünneplése⁴² és évfordulójának megünneplése külsődleges babonáság: hamisan, a Szentírás ellenében találták ki őket, ráadásul elvesznek a mi Urunk, Jézus Krisztus halálából és szenvedéséből. Amikor meghal egy rokon vagy szomszéd, az, aki keresztyénnek hívja magát, mégis a többiekkel együtt⁴³ úgy tesz mintha imádkozna az ő lelkéért. Milyen mentséget tud felhozni magáért a nedves papírzsákon kívül, ahogy a mondás mondja? Mert ha az apa vagy a feleség⁴⁴ meghal, nem csupán helyesli ezeket az istenkáromlásokat azáltal, hogy elmegy, hanem még ráadásul fizet is értük saját

pénztárcájából. Ha a pap, aki misét árul, Júdás útját követi, vajon ártatlan-e az, aki ezt támogatja és fizet érte?

Csak a Húsvét ünnepét említem, az év többi részében történetekről nem beszélek. Mit tesznek ilyenkor azok, akik vallják az evangéliumot? Nem jelent nekik problémát az, hogy elmenjenek gyónni,⁴⁵ nem csupán azért, hogy teljesítsék az Antikrisztus zsarnoki parancsát, hanem egyet is értenek az istenkáromlással, melyet a pap mondani kíván, és ezzel az egyetértéssel mintegy alá is írják azt. Mert amikor a pap az apostoli szék tekintélyéből – azaz a római bálvány miatt, amely csak kárhozatra és átokra⁴⁶ visz – bűnbocsánatot ad, azt hasznosnak tartják.

Kérdezem: gondolhatunk-e jól arról a keresztyénről, aki megjelenik és arcra borul az Antikrisztus helyettese előtt, hogy bocsánatot kapjon tőle bűneire, miközben azt a szent evangélium kiszolgáltatásában kellene keresnie. A pap ezenkívül egy penitanciát is kiró az illetőre. Miféle penitanciát? Legtöbbször üdvözlégyek elmondását egy feszület előtt, vagy miseéneklést, vagy hasonló bálványimádásokat. Milyen célból?⁴⁷ Azért, hogy megelégítse és kiengesztelje Istent. Ha ezt a tettet elismerjük, nem látok olyan bűnt a világban, amelyet helyteleníteni lehetne. De hogy ne legyenek túlságosan hosszú: minden ember tartsa ezeket a babonásokat kárhozatosnak, melyeket három vagy négy napon át kell folytatni. Kicsoda tartóztatja meg magát tőlük? Lehet, hogy vannak ilyenek, de nagyon kevesen vannak.

Ha a keresztyén ember túlélte ezt a szennyet és mocsarat, a legrosszabb, a halál még hátravan. Ekkor hívogatja őt leginkább az ördög és ekkor támadja őt leginkább.⁴⁸ Szerzetesek vagy papok állnak majd a fülénél [*körülötte mindenhol*], hogy elcsábítsák. Még ha nem is adja meg magát nekik, valamit engednie kell, és jó kedvvel fizetnie kell nekik. Micsoda szenvedés lehet szívében: tudja, hogy nemsokára meg-

jelenik Jézus Krisztus, az Ő bírása előtt, miközben nem sokkal előtte szégyellte vagy félt megvallani Őt. Mert az ítélet már elhangzott: aki megtagadja Őt az emberek előtt, azt Ő is megtagadja a mennyben (Mt 10,33).

Mindenképpen fel akartam tartani ezt a tükröt, melyben minden pápisták között élő hívő ember láthatja, hogy milyen gonosz dolgokat tesz, és hogy milyen szerencsétlen helyzetben van. Röviden és nagy vonalakban beszéltem a témáról, és inkább kihagytam sok dolgot, hogy még inkább kiderüljön, hogy mik okoznak hatalmas kárt. Így amikor egy Istent valóban féltő ember összehasonlítja tetteit azzal, amit leírtam, felismeri, hogy, ahogyan mondtam, kétszeres lesz a vétke; alkalma nyílik bűnösnek vallani magát, és nem nyitja ki a száját saját védelmében.

Azonban mivel vannak néhányan, akik szívesen tartanak mentéseket pajzsként maguk elé, el kell hogy vessék kezükből mindazt, amivel általában felfegyverezték és segítették magukat. Sokszor hozzák fel példának a szír Naamánt, a király hadseregének parancsnokát. Miután megvallotta, hogy ezentúl Izráel Istenét kívánja szolgálni, mégis kérte Elizeus prófétát, hogy urával, a királlyal bemehessen a saját országában imádott bálvány templomába. És mivel a király az ő vállára támaszkodott, kérte, hogy amikor a király meghajol, ő, Naamán is hadd hajolhasson meg a bálvány előtt (2Kir 5).

Mivel a próféta erre engedélyt adott, sokan gondolják, hogy nem baj, ha hasonló helyzetben mi is színlelünk. Ezért beszédemet annak mondom, aki ezt a kifogást hozza fel maga igazolására. A következőt válaszolom: „Barátom, látom, hogy jól ismered Isten teljes Igéjét, mint egy hatalmas és kitaposott utat, melyen nem lehet eltévedni, ezért meglepődve látom, hogy egy konkrét példára hivatkozol, amely inkább egy keskeny, alig használt ösvényhez hasonlít, amelyen könnyű

eltévedni. Miért próbálsz finoman kiskapukat keresni, miközben nem látod, hogy valami bejön a kapun? Nem látod, hogy bizonytalan do-log, ha személyes példákat követünk, anélkül, hogy azt bármi más is igazolná? Tény, hogy az Úr különleges kiváltsággént egyszer-másszor megengedte néhány Benne hívőnek, hogy azt tegye, amit általános-ságban megtiltott. Eltúrte, de ezáltal nem igazolta. Nem olvassuk, hogy Naamán, akiről szól ez a történet, valaha körülmetéltkedett volna, még csak nem is valószínű, hogy ez történt. Akkor ezzel vajon felmenthetjük-e az embereket a keresztség alól? Mit mondanál arra, ha azt válaszolnám, hogy mivel Isten imádása és nevének megvallása hitből fakad, neked sokkal inkább kötelező Istennek adni a dicsőséget, mert sokkal jobban érted Őt, mint Naamán?”

Így válaszolnék. Nem csoda, hogy Naamán ilyen engedéllyel me-hetett el a prófétától, mert csak homályosan látta az igazságot. Azon-ban neked, aki teljesen más mértékű értelmet kaptál, vajon Naamán esete alapján kell-e ítélned, mintha tőled nem lehetne elvárni, hogy nála jobban valld meg hitedet? Isten nem szofista filozófus, hogy elfogadja az ilyen kifogásokat. Vajon nyugodt lenne-e így a lelkiismeret-ed? De van egy teljesen más válaszom az ilyen embereknek. Azt mondom, hogy összességében véve hamisan kicsavarják a Szentírás értelmét.⁴⁹

Először is tudnunk kell, hogy a király főtisztviselőjének sok áldo-zatot kellett bemutatnia [*a bálványoknak*], különösen, hogy minden közepes méretű vagyonnal rendelkező ember [*az ilyen szociális helyzet-ben levők*] így tett. És Naamán mit ígér? Többek között egyértelműen kinyilvánítja, hogy sohasem fog áldozatot bemutatni senkinek Izráel Istenén kívül. Már önmagában ez hatalmasabbn nyilvános biznyságté-tel volt [*az egész világnak*], hogy ő többé nem imádott bálványokat, mintha trombitákkal kürtöltette volna szét mindenkinek. Kicsoda

kételkedett abban, hogy elvetette az isteneket, melyeknek többé nem mutatta be a korábban megszokott áldozatokat? Rádásul kérte, hogy hadd vihessen el magával annyi földet Izráélból, amennyit két öszvér elbír, hogy azon mutasson be áldozatot az élő Istennek, és ne szennyezze be magát szentségtelen földön bemutatott áldozattal. Nem újabb komoly jele ez annak, hogy senki se kételkedjen benne, hogy ő már nem akar többé a szírek babonásaiban élni?

Ezután azonban kéri, hogy hadd imádhassa⁹⁰ a bálványt Rimmón templomában. Ha rendben lett volna, hogy imádjá a bálványt, akkor még elfogadható lenne az érvelésük. Azonban az ellenkezőjét látjuk. Naamán ezt mondja: „Csak azt az egy dolgot bocsássa meg az Úr a te szolgádnak, hogy amikor az én uram bemegy Rimmón templomába, hogy ott leboruljon, és az én kezemre támaszkodik, én is leborulhassak Rimmón templomában.” (vö. 2Kir 5, 18) Az „imád” szó azt jelenti, hogy leborul, vagy megalázza magát. Miért mondja azt, feltűnő módon, hogy „amikor az én uram az én kezemre támaszkodik, leborul”? Azért, hogy jelezze: ő csak udvariasságból⁹¹ fog lehajolni, hogy ne akadályozza a királyt. Tehát teste meghajlásával nem azt színelte, hogy tiszteli a bálványt, hanem hogy a szokásos módon segítséget nyújtson a királynak.

Tehát aki magát Naamán példájával próbálja menteni, tisztítsa meg magát a bálványimádás minden külsőségétől, és mutassa meg mindenkinek, hogy ő egyáltalán nem hajlandó egyetérteni vele. Amikor pedig ezt megtette, nem fogunk vele tovább vitatkozni. Jelen helyzetben azonban mi ez a csúfság, hogy Naamán példájára hivatkozik maga takargatására, miközben a két példa között óriási a különbség? Amit tesz, azzal csupán azt bizonyítja, hogy továbbra is a többiekhez hasonlóan bálványimádásban akar élni. Ilyen hiú és komolytalan kibúvókkal nem lehet Isten előtt kedvesnek lenni.

Hallottam olyanokról is, akik egy Jeremiásnak tulajdonított levélben található mondatra hivatkoznak: „Babilóniában majd látni fogtok ezüstből, aranyból és fából készült isteneket. . . az előttük és utánuk özönlő tömeg leborulva imádja őket. Mondjátok gondolatban: Urunk, te vagy az, akit imádnunk kell!” (Bárúk 6,3kk)⁵². Azonban amikor a levél szerzője figyelmezteti Izráel népét, hogy szívükben dicsőítsék Istent, vajon megengedi-e nekik, hogy leboruljanak a bálványok előtt? Mit nyerünk tehát, ha ilyen képtelen módon kicsavarjuk ezt a mondatot? És hadd kérdezzem: hogyan mondhatja az a szívében, aki külsőleg tiszteli a bálványokat, hogy Istennek kell megadnunk ezt a tiszteletet, ha nem vonja kétségbe azt, amit tesz és magát nem adja Isten ítéletére?⁵³

Ami pedig engem illet, amikor a hívők látják, ahogyan a pápisták hordozzák az ereklyéiket és más bábukat,⁵⁴ nem kívánom tőlük, hogy vegyék ki őket a kezükből, vagy dobálják meg őket sárral, mert a hercegekre és a felsőbb hatalmakra tartozik az ilyen utálatosságok kijávitása. Azonban ne fertőzzék meg magukat ezekkel; és mivel nem imádkozhatják Istent komoly módon [*azaz nyilvános összejöveteleken*], legalább szívükben dicsőítsék Őt.

Számukra tetszetősebb Pál példája, melyre egyébként szoktak hivatkozni. Viszont ez Naamán példájánál még sokkal kevesebbet ígér, pedig arról már láttuk, hogy nem igazolja őket. Azt mondják, hogy Pál, aki jól tudta, hogy a törvény ceremóniái már el lettek törölve, a népnek akart tetszeni: tonzúrát vágatott magának és a törvény előírása szerint megtisztította magát, hogy áldozatot mutathasson be a templomban (ApCsel 18,18.21.26). Emiatt számukra egyértelműnek tűnik, hogy ha Pál nem vétkezett ezzel, akkor az sem rossz, ha látogatból⁵⁵ járnak misére és teszik a többi dolgot is, melyet elítélek. Azt válaszolom erre, hogy először is méltatlanul bánnak Istennel, mert

egy általa elrendelt szertartást egy egészében gonosz és utálatos bálványimádással, a pápista misével tartják egyenrangúnak. Másodszor, méltatlanul bánnak Pállal, mert azt mondják, hogy ő is ugyanazt tette, amit ők. De ez történik akkor, amikor valaki a gonoszág cselekvése közben megpróbálja tisztára mosni magát. Az ember ilyenkor mindig kétszeresen szennyezi be magát.

Isten elítélte-e ezt a szertartást, melyet Pál elvégzett, vagy abban az időben még nem volt jelentősége, amíg az evangélium jobban érthetővé nem vált? Senki sincs, aki vitatná azt a véleményemet, miszerint ez önmagában nem volt gonosz vagy elítélendő dolog. Lényegileg Istennek bemutatott dicsérő és hálaadó áldozat volt. A tonzúra és a megtisztulás valóban a törvény előírása szerint történtek, de nem volt bennük semmi rossz, ami miatt a keresztyén ember nem használhatta őket az épülésre. Ezt mondja maga Pál is: a zsidók számára zsidóvá lett, hogy megnyerje őket, és betartotta a törvényt, hogy az evangéliumhoz vonzza őket (1Kor 9,20).⁵⁶

[*Ehhez*] mi köze van a misének? A misét azokhoz a tevékenységekhez hasonlítom, amelyek utálatosak Isten előtt: amelyekben külsődleges bálványimádást vagy babonaságot gyakorolnak. Hogyan alkalmazhatjuk Pál jó cselekedetét a gonosz igazolására? Ha a tonzúra viselése és a bálvány előtti leborulás ugyanazt jelentené, egyetértének: kövessék Pál példáját. De azzal összezavarnak mindent, hogy olyan dolgokat kapcsolnak össze, melyeknek egymáshoz semmi köze sincsen.

Ennél azonban még többről van szó: az indítékról és a célról. Mert ha Pál azért színlelt volna, hogy kedves legyen a világ előtt vagy mert féltette magát, ő ítélné el magát elsőként. De tudjuk, hogy csak az volt a célja, hogy a szegény egyszerű és tudatlan embereket tanítsa, és ne botránkoztasson⁵⁷ meg senkit. Kicsoda mer manapság azzal

dicsekedni, hogy őt is ugyanez a cél motiválja? Saját lelkiismeretük ítélje el őket.

Ettől függetlenül még mindig beszélnünk kell erről a nézetről, mintha kétséges lenne. Sokan, akik azért színlelnek, hogy kedvesek legyenek a pápisták előtt, a következő szép színnel fedik el magukat: „Azért tesszük, hogy ne botránkoztassunk meg másokat.” Először is hagyom, hogy Isten és saját bizonyágtételük ítélje meg őket. Ott majd kiderül, hogy nem érdeklí őket más, csak hogy elkerüljék a bajt és a veszélyt. Kérdezem: mit nyerünk, ha az igazság ellen hitegetjük magunkat? Mit nyerünk azzal, ha hazugsággal védelmezzük magunkat? Amikor védelmezem magam, újból tisztelni kezdenek engem, mert nem vagyok a hasam⁵⁸ vagy az ambícióimnak a rabja. Azonban tudom jól; meggyőződésem, hogy semmilyen más indítékom nincsen.⁵⁹

Kifogásolják, hogy vakmerő vagyok, amikor a rejtett gondolatokat ítélem meg, mivel azt csak Isten teheti. Erre azt válaszolom, hogy csak azt ítélem meg, ami a szem előtt van. Istent nem csúfoljuk meg. Ha nem az életüket, javaikat, megbecsülésüket, kapcsolataikat, vagy barátaik jóakarátát⁶⁰ félténék, amikor szabadságból nem engedelmeskednek Istennek, találnánk-e száz [sőt, ezer] ember közül egyet is, aki úgy alakoskodik, mint ők?

Mégis mivel a világ ilyen durván megcsúfolja Istent, elismerem, hogy indítékuk az, amit annak mondanak⁶¹, és képmutatásukat tovább nem firtatom.

Nézzük magát a tettet. Azt mondják: „félünk, hogy megbotránkoztatunk másokat, ezért kénytelenek vagyunk mosolyogva hozzászokni a pápista babonásokhoz”. Ahhoz, hogy lássuk, hogy ez valóban így van-e, értenünk kell, hogy mit jelent az, hogy megbotránkoztatni. Amikor Pál használja ezt a szót, a lelkiismeret megsértéséről

beszél: nem engedjük lelkiismeretünket Krisztushoz, vagy elidegenítjük, elvonjuk tőle. A szóban forgó dologgal kapcsolatban biztat, hogy kerüljük a botránkoztatást. Hogyan? „Tartóztassátok meg magatokat; ne egyetek az áldozati ételből egy erőtlen ember előtt, akinek kétségei támadhatnak, mert az botránkozást okoz.” Hogyan? Mert, mivel szerinte az ilyen hús tisztátalan, lelkiismerete szerint gonosz dolgot fog tenni. De nem tehet másként, mert a másik példáját kell követnie. Így te magad fogod okozni az ő bukását. Még ha meg is tartóztatja magát, tépelődni fog szívében: szerinte tetteddel Istent veted meg. Lelkében megrendül és elveszíti bizalmát, mert már nem áll szilárdan Isten igazságában (1Kor 8,7kk).

Látjuk tehát, hogy milyen botránkoztatástól óv minket Pál. Amikor vakmerőségünk által egyenesen bukásba viszünk egy erőtlent, vagy letérünk a helyes útról, vagy valaki mást térítünk le arról: röviden, amikor akadályozunk valakit, hogy szilárdan álljon Urunkban ahelyett, hogy segítenénk neki. Hasonlóképpen a Római levélben Pál tiltakozik, hogy embertelen és könyörtelen dolog az erőtlen bántása, mert kétségei vannak a húsvéssel kapcsolatban – ezért senki se kényszerítse őt lelkiismerete ellen, se meg ne szomorítsa, vagy el ne bátoraltanítsa. Végül, a téma befejezésekként ezt mondja: „Mindegyikünk a felebarátjának kedvezzen, mégpedig annak javára, épülésére.” (Róm 15,2)

Most már látjuk, hogy mire törekedjünk, hogy ne botránkoztassunk meg másokat. Ez azt jelenti, hogy sohasem romboljuk felebarátunk hitét, ne adjunk elé rossz példát, sőt ne mondjunk vagy tegyünk előtte semmit, ami miatt elbukna.

Könnyen eldönthetjük, hogy akik leborulnak bálványok előtt és gyalázzák Istent keresztyén voltuk rejtegetésével, vajon ezáltal a botránkoztatást kerülik-e.

Először is, az derül ki viselkedésükből, hogy nem érdekli őket Isten dicsősége, melyet így beszennyeznek. Aztán másokat is erre vezetnek – azokra a kicsikre és erőtlenekekre gondolok, akik már megízlelték az igazságot: ahol egyébként kétségeik lennének, nem szennyeznék be magukat a bálványimádással, bátorítást kapnak a példájuk által. Végül a hitetleneket is megerősítik és megszilárdítják tévelygéseikben. Ha ezzel nem botránkoztatnak meg, elismerem, hogy erre már nem tudok mit mondani.

Igaz, hogy a világ követőit nem botránkoztatják meg, mivel nem vonják magukra rosszindulatukat, nem készítetik őket arra, hogy üldözzék őket, és nem adnak alkalmat arra sem, hogy panaszkodjanak, vagy kifogásolják tetteiket. De mivel megcsalva őket, a bálványimádást pártfogolják, sokakat bukásba visznek, másoknak nagymértékben ártanak; néhányan elesnek emiatt, mások elesnek vagy letérnek az egyenes útról. Így együtt mindannyian világtalanok vak vezetőivé válnak. Egymást majomként követve, egymást viszik tévelygésbe, mivel egyikük sem követi Isten Igéjét, amely az egyetlen igaz útmutató. Azt is látnunk kell, hogy amikor Pál arra int minket, hogy szálljunk le a tudatlanok vagy erőtlenek szintjére, hogy ne botránkoztassuk meg őket,⁶² ezzel nem azt mondja, hogy cselekedjük a rosszat azért, hogy ne botránkoztassunk meg másokat, vagy színleljünk – ami egyébként számunkra törvényellenes. Ehelyett a semleges dolgokban, amelyekben szabadságot adott nekünk Isten, és amelyek önmagukban jók, legyünk irántuk [*felebarátaink iránt*] szívélyesek: ne bántsuk meg őket.

Ezért elsősorban azon gondolkozzunk el, hogy az adott dologgal kapcsolatban szabadságot kaptunk-e, tehát használhatjuk-e azt tisztán, Isten megsértése nélkül, akár így döntünk, akár úgy. Ez azt jelenti, hogy vagy megteesszük, vagy nem – használunk-e valamit, vagy

megtartóztatjuk magunkat tőle. Kétségtelen, hogy a bálványimádás nem ebbe a csoportba tartozik. Aki így tesz, az mindenféle utálatosságban vesz részt, és ez ellentétes Isten határozott parancsával. A botránkoztatás kérdése nem lehet kifogás ezzel kapcsolatban.

A legőszintébbek, amikor az előbbiek fényében látják, hogy nincs mentségük, nem próbálják védeni magukat, és nem is mondják, hogy az emberfélelemből elkövetett bálványimádással nincs probléma. De azt mondják, hogy ez egy könnyen megbocsátható kis bűn, ha a szív nem vesz benne részt, és szélsőséges dolog lenne, ha szigorúan elítélnék. Ráadásul ennek igazolásaképpen felhozzák, hogy a világban annyi, ennél sokkal rosszabb bűn van, melyek ennél [*mármint a külsődleges bálványimádásnál*] előbb elítélendőek. Ezért rossz, ha ezzel a kis gyengeséggel kezdjük – ahogy mondják –, hacsak nem akarunk a képmutató farizeusokhoz hasonlónak lenni, akik egy egész tevényt lenyeltek, miközben kiszűrték a szűnyogot.

Először erre az utolsó pontra válaszolok: elismerem, hogy manapság a világ szörnyű gonoszságokkal van tele, melyek miatt valóban fel kell szólalnunk. Azt is elismerem, hogy ha könnyen vennék őket, és csak a külsődleges bálványimádással foglalkoznánk, akkor valóban nem cselekednénk helyesen. Ha a kéjenceket, részegeseket, tolvajokat és csalókat, hazugokat és másokat megkímélném, ha elnézném a kapzsiságot, elfedném a rablást, a pompát és a büszkeséget, és egyedül azzal foglalkoznék, hogy elítéljem ezt a bűnt, melyről beszélek – tény, hogy rosszul cselekednék. Egyúttal el is ítélnék rossz döntésemért, mert sok sebet hagynék nyíltan, miközben csak egyet próbálok bekötözni.

De mivel nem erről van szó, ki tart engem vissza attól, hogy egyenként, egyet sem kihagyva elítéljem ezeket a bűnöket? Így senki sem tagadhatja, hogy ez rá is vonatkozik. Igaz, mondják, de ez így

túlságosan szigorú. Vannak, akik a bálványimádás elítélése hallatán azt mondják, hogy mivel ők nem vettek részt a bálványimádásban, nekik nem kell betartaniuk Isten előtti más kötelességeiket. Mintha a szentségük múlna ezen, nem érdekli őket az, ha kicsapongó életet élnek, megcsalják felebarátjukat vagy más hasonló dolgot tesznek.

Erre azt válaszolom, hogy ezek az emberek, akik külső dolgokban igyekeznek tökéletesnek lenni, és Istent előtt csak egy bizonyos dologban próbálnak meg kedves lenni, legalább annyira, vagy még jobban tévelyegnek azoknál, akik szerint ők azzal nem bántják meg Istent, ha külsődleges babonaságokban megtagadják Őt az emberek előtt. Azonban nincs arról szó, hogy énmiattam vétkeznének, mivel én nem azt mondtam, hogy tegyenek úgy, ahogy nekik jólesik. Azt tanítom, hogy a hívő embernek testestül-lelkestül meg kell szentelnie magát Isten előtt, de a lélek a fontosabb, tehát az az első. Ennek alapján viszont kicsoda állíthatja, hogy én a képmutatást támogatom, és Istent kis dolgokkal akarom kielégíteni?

Azzal az érveléssel kapcsolatban, hogy szerintük a bálványimádás színlelése nem egy súlyos véték, és ennél fogva könnyen megbocsátható, a következőket mondom. Ha összehasonlítjuk Isten parancsait egymással, akkor valóban találunk olyanokat, melyek súlyosabbak a másikonál – ahogyan Jézus Krisztus is mondja, hogy a törvény legfontosabb részei az igazság, az ítélet és a hűség. Ha viszont egyenként nézzük meg őket, akkor nincsenek olyanok, melyek számunkra nem fontosak. Tudjuk, hogy mit mond Mesterünk, Jézus Krisztus: „Tehát ha valaki a legkisebb parancsolatok közül akár csak egyet is eltöröl, és úgy tanítja az embereket, az a legkisebb lesz a mennyek országában.” (Mt 5,19) Akkor viszont miért mondunk mást az embereknek? Így azt hiszik, hogy nem baj, ha Isten parancsát egy ponton megszegik, mivel az csak egy kis fontossággal bíró parancsolat volt – ezáltal

viszont kisebbítjük a bűnünket, és felbátorodnak a rossz cselekvésére.

Aki Isten egyik, akármennyire is kicsinek tűnő parancsolatát könnyedén veszi, milyen ítélet alá esik? Olyan alá, amilyen alá azok esnek, akik másokat színlelésre kényszerítenek? Igen, ha ítélőképességünk nem romlott volna meg, egyáltalán mernénk-e azt mondani, hogy nem olyan nagy dolog Isten akaratával szembeszállni? Mivel Urunk nem tartotta méltóságon alulinak, hogy szóljon hozzánk, nem következik-e ebből, hogy minden teremtmény félelemmel hallgassa Őt, és szorgalmasan figyeljen arra, amit mond? Kérdezzük-e, hogy miért parancsol, vagy tilt meg bizonyos dolgokat, mintha akarta önmagában nem lenne számunkra elég indok? Ne tévelyegjünk: nem csupán a megparancsolt vagy megtiltott dolgokat kell komolyan vennünk, hanem magát Istent is. Nem lehetünk engedetlenek az Ő szavának anélkül, hogy egyben ne vetnénk meg az Ő fenségét is.

Tehát ezt a bűnt az Ő nagyságának fényében kell néznünk. Ha így lesz, akkor sohasem fogjuk azt mondani valamiről, hogy az csak egy kis bűn. Ezért, mondja Zakariás prófétán keresztül (5,3), elküldi az átok könyvét a földre, mely minden csalót és minden tolvajt megátkoz. Ezzel azt jelképezi, hogy senki sem szegheti meg törvényét anélkül, hogy ezért kárhoztatás ne érné. Jakab még egyértelműbben fogalmaz: „Mert aki valamennyi törvényt megtartja, de akár csak egy ellen is vét, az valamennyi ellen vétkezett. Mert aki ezt mondta: »Ne paráználkodj!« – ezt is mondta: »Ne ölj!«”. (Jak 2,10-11) Úgy mutatja meg, hogy mekkora bűn akár csak egyetlen ponton is vétkezni, hogy visszaküld minket a törvényhozó Istenhez, mintha csak azt mondaná: a rosszat aszerint mérjük, hogy mennyire mentünk ellene Isten tetszésének, hogyan vettük semmibe az Ő hatalmát, hogyan vetettük meg azt teljes egészében.⁶³

Amikor Urunk Jézus Krisztus elítélte az írástudók és a farizeusok képmutatását, akik olyannyira igyekeztek betartani a kisebb parancsolatokat, hogy eközben a lényeges dolgokkal nem törődtek, nem mondta nekik, hogy csak azzal törődjenek, amit Ő az első helyre sorol. Épp ellenkezőleg, ezt mondta: „ezeket kellene cselekedni, és amazokat sem elhanyagolni!” (Lk 11,42) Mintha azt mondta volna: semmit se vessetek el, a legnagyobb dologtól a legkisebbig, ne utasítsatok el semmit azért, hogy a másikat be tudjátok tartani.

Látjuk tehát, hogy gonoszság azt képzelni, hogy eltűrhető és megbocsátható bűn áthágni Isten bármelyik parancsolatát, mivel a törvény minden pontját, az elsőtől fogva az utolsóig úgy kell tisztelnünk, mint Isten méltóságát.⁶⁴ És valóban: ha bármely ponton megszegjük Isten Igéjét és nem érdekel minket, hogy azt tegyük, amit kíván, azzal megnyílik az út ahhoz, hogy nemsokára egészen elutasítsuk⁶⁵ Őt. Így tehát bármit is teszünk Isten akarata ellen, részrehajlás nélkül el kell ítélnünk, és cselekvő módon változtatnunk kell rajta. Ha pedig nem hagyunk el abból semmit, amit parancsolt nekünk, azzal jelét adjuk annak, hogy féljük Őt, és alá akarjuk vetni magunkat neki.

Ettől függetlenül igazán szeretném tudni, hogy minek az alapján sorolják a bálványimádást a kisebb bűnök közé.

Mondhatja valaki: „Nem elég erős az akaratom és nincs elég bátorságom; kényszerítenek arra, hogy ezt tegyem – ha lehetne, nem tenném.” Megkérdezném az ilyen embertől: „Barátom, ha nemtetés vagy valamilyen veszély miatt érzett félelemből elkövettél egy hatalmas vétséget tulajdon apád ellen, és ezáltal megszégyenítetted őt, vajon igazolható lenne-e ez neked [*a félelem miatt*]? Mennyivel kevésbé lenne szabad megszégyenítened Istent azzal, hogy beszennyezed az Ő szent nevét, hogy dicsőségét egy szobornak adod! Azt mondod,

hogy kényszerítettek rá. Nem gondolod, hogy életednél Isten sokkal nagyobbra tartja az Ő dicsőségét?”

A vitát félretéve, könyörgök mindazoknak, akik egy ilyen tévelygésbe estek, hogy gondolkozzanak el egy kissé: könnyen elviselhető-e ez a bűn? Pál azt mondja, hogy Istent ez annyira ingerli, mintha valaki harcra hívná Őt. Azt mondja, hogy Jézus Krisztust sértjük meg: az emberek megtagadják az Ő szent asztalát, és az ördögök asztalánál esznek (1Kor 10,21-22). Nekem úgy tűnik, hogy ezeknek a szavaknak hallatán remegnünk kellene. Valóban: Ő inkább mennydörög, mint beszél.

Lesz, aki erre azt mondja, hogy kicsavarom ezeket a szavakat, és saját céljaimra használom fel őket. Nézzük, hogy ez vajon igaz-e. A korinthusiak a hitetlenekkel részt vettek – félelemből, veszélyek vagy más világi gondok miatt – a bálványok tiszteletére rendezett vacsorákon. A következő volt a kifogásuk: „Szívünkben elítéljük a babonáságaikat, és tudjuk, hogy csak egyetlen Isten van, akié minden tisztelet.” Erre Pál mégis felkiált, hogy Istent harcra ingerlik, és magukat beszennyezik, amikor az ördögök asztalánál vacsoráznak. Ennél mivel tesznek kevesebbet, akik letérdelnek a misén, akik egyetértenek minden ott zajló utálatossággal, és akik megcsókolják a szobrokat a romlott ceremóniákon, melyek utálatosak Isten előtt – amelyeket az Antikrisztus birodalmában végeznek? Legalábbis színlelik, hogy egyetértenek velük [*a ceremóniákkal*], és úgy fogadják őket, mint jó dolgokat.

Ha tagadják ezt, nézzük meg, hogy azok az okok, melyek miatt Pál olyan élesen fogalmaz, vajon megtalálhatók-e náluk. Egyértelmű, hogy két dologról beszél Pál. A korinthusiak a színlelés miatt lehetővé tették a hitetleneknek és a pogányoknak, hogy megkeményedjenek a gonoszságukban, és rosszat gondoljanak a keresztyénségről – másfelől

viszont a szegény erőtlén hívők összezavarodtak és lelkiismeretük nyugtalanná vált. Kétszeresen is bűnös tettük miatt fenyegeti őket ilyen komolyan. Mi a helyzet akkor azokkal, akik manapság követik a pápisták bolondságait?

Maradjunk például a misénél. Jól tudják, hogy az egy Istent ingerlő utálatosság. Jól tudják, hogy az emberek milyen célból gyűlnek ott össze. Ha más nem is lenne, tudják, hogy ott egy bálványt imádnak: Isten helyett egy darab kenyeret emelnek fel. Ha pedig ezt jól tudják, mégis miért tesznek úgy, mintha ők is a többiekkel együtt imádnák a bálványt? Nem azt akarják, hogy az emberek azt higgyék, hogy ők is őszinte áhítatból teszik? Hadd kérdezzem: ezzel vajon nem hagyják, hogy a gonoszok kigúnyolják Isten dicsőségét? Nem csak még jobban megerősítik őket romlott voltukban? Nem botránkoztatják meg az erőtleneket azzal, hogy rossz példát adnak eléjük, vagy hogy kétségeket támasztanak bennük, ami miatt nem tudják, hogy mit gondoljanak? Nem tesznek semmit: édesítik azt, amiről látjuk, hogy Isten keserűnek vesz. Ráadásul jól ismert, hogy Jézus Krisztus ellenségei szerint a mise egyfajta zálog, mellyel az ember elkötelezi magát, hogy istentelenségükben él, és zsarnokságuk alatt szolgál. Mert ha valaki hűségesen jár a misére, az Antikrisztus jó és őszinte alattvalójának gondolják. Másrészről, aki megveti a misét, arról azt mondják, hogy a pápa királyságát tagadja meg.

Mivel ez így van, az a keresztyén ember, aki misére jár, megvallja, hogy bálványimádásban és a világban található utálatosságokban akar élni,⁶⁶ ezzel viszont közvetett módon nem tagadja-e meg Jézus Krisztust és az Ő evangéliumát? Mit válaszolnak nekem erre azok, akik el akarják fedezni bűnüket [*és mivel nem tudják teljesen tisztára mosni, megpróbálják valamiféleképpen eltakarni, hogy ne látszódjon*]? Azt mondom, hogy a misét nem csupán önmagában kell látnunk,

hanem a hozzá tartozó dolgokkal és a következményeivel együtt. Továbbá azt is mondom, hogy azzal a következménnyel jár, hogy el kell fogadni és hasonulni kell a pópista egyház mai állapotához, melytől minden keresztyénnek borzadnia és undorodnia kellene. Ha tiszta lelkiismerettel, álokoskodás nélkül meg tudják cáfolni ezt az érvelést, felmentem őket. De ez nem fog megtörténni ebben az évben.

További bizonyítékképpen hadd mondjak el ezzel a témával kapcsolatban egy Josephusnál és a Makkabeusok könyvében található történetet. Eleázárról, egy zsidó édesanyáról és hét gyermekéről szól (2Makk 6,18kk; 7,1kk). Amikor [*ti. a pogányok*] rá akarták kényszeríteni őket, hogy egyenek disznóhúst, inkább meghaltak, mintsem engedelmessé válnak. Lehet, hogy első ránézésre makacsnak, majd módszeres túlbuzgóságnak tűnik, hogy valaki vállalja a halált egy ilyen kis dologért. Ha azonban végiggondoljuk azt, hogy ez mit is jelent, meglátjuk: nem tehettek másként anélkül, hogy meg ne tagadják Istent. Azáltal, hogy disznóhúst akartak etetni velük, amit Isten megtiltott, azt kérték tőlük, hogy nyilvánítsák ki: hajlandók arra, hogy a pogányokhoz hasonlóan éljenek. Ez a történet nem a Szentírásban van, de tény, hogy megtörtént; nem csupán egy mese. Ha mártírként tiszteljük ezeket az embereket és dicsérjük a kitartásukat, nem kellene vajon elítélnünk azt, ami ezzel ellentétes?

A téma befejezéseképpen azt mondom, hogy akik szerint az csak egy kis bűn, ha úgy tesznek, mintha egyetértenének a bálványimádkokkal, azok nem tudják, milyen fontosnak tartja Isten saját maga tiszteletét. Még sohasem ízlelték Ézsaiás prófétának ezt a mondását: „Én vagyok az Úr, ez a nevem, nem adom dicsőségemet másnak, sem dicséretemet a bálványoknak.” (Ézs 42,8; 48,11) Ezzel Isten jelzi nekünk: sohasem fogja megengedni, hogy tiszteletét egy bálványnak adjuk anélkül, hogy bosszút ne állna érte. Azt is mondom, hogy

sohasem gondolták végig Isten kegyelmét,⁶⁷ amikor azt parancsolja, hogy testünk a Szentlélek temploma legyen, mivel megváltotta azt Fia, a mi Urunk drága vére által, és dicsőséget és halhatatlanságot szerzett neki az Ő országában. Mert ha ezt megértették volna, ők is Pál következtetésére jutottak volna, hogy meg kell tisztítanunk magunkat minden hamisságtól, testünket és lelkünket is, és Istent kell felöltöznünk mindkettőben, mivel mindkettő az övé (1Kor 6,20).

Most, hogy minden kifogást lelepleztünk, a testi bölcsesség nagyszonya tolakodik előre, hogy ő is szót követeljen, és saját makacs érveivel hozakodik elő.⁶⁸ Mi történik, ha mindenki elhatározná, hogy tisztán akarja követni Istent?

Egyetlen szóval válaszolok: ha ez kedves lenne Isten előtt, nagy üldözés kezdődne: sokaknak menekülniük kellene, hátrahagyva vagyoniukat, másokra ujjal mutogatnának, mások börtönbe kerülnének, ismét másokat száműznének, és lennének, akik elhagynák ezt az életet. Úgy értem ezt, ahogyan mondtam: ha Isten megengedné.⁶⁹ Azonban tiszteljük Istent annyira, hogy tegyük le az Ő kezébe ennek a kimenetelét, remélve, hogy úgy rendezné a dolgokat, hogy ez a gonoszság, amitől félünk, nem következne be. Ábrahám atyánk ehhez a menedékhez irányít minket példája által. Amikor azt a parancsot kapta, hogy ölje meg a fiát, és közben megkérdezték tőle, hogy mit készült tenni,⁷⁰ a következőt mondta: „Az Úr majd gondoskodik róla.” (1Móz 22,8) Ennek a mondásnak valóban fel kellene lennie írva a szívünkben, hogy eszünkbe jusson, amikor összezavarodtunk egy dologban, és tudásunk végére értünk.

Ha gondunkat Istenre vetjük, és nem kételkedünk abban, hogy Ő elég bölcs ahhoz, hogy jó végre juttasson el minket, amikor nincs tanácsunk és bonyolult helyzetben vagyunk, hasonlóképpen nem fog cserben hagyni, mint amennyire nem hagyta cserben szolgáját, Ábra-

hámat sem, akit megszabadított gyötrelmei közül, pedig emberileg nézve nem volt reménysége.

De hitetlenségünk miatt nem érdemeljük, hogy érezzük Istennek irántunk való jóságát. Amikor Urunk megparancsolja, hogy tegyünk meg valamit, azt gondoljuk, hogy nem látja előre a veszélyeket, vagy hogy nem veszi őket számításba? És amikor látja őket, azt gondoljuk, hogy nincs elég ereje ahhoz, hogy megszabadítson azoktól? Sőt, hazuggá tesszük Őt, mintha nem akarta volna megtartani a nekünk tett ígéretet, hogy Ő megtartja azokat, akik az Ő útján járnak? Így ahelyett, hogy azt mondanánk „Mi lesz velünk, ha Istent követjük?” tanuljuk meg azt mondani, hogy „Mivel minden emberi bölcsesség elhagyott minket, Isten majd gondoskodik számunkra tanácsról. Olyan nehéz helyzetben vagyunk, amelyből nem látjuk a kiutat? Ő ki fogja szélesíteni utunkat. Tegyük azt, amit mond, és Isten segítségünkre siet, nem számít, milyen veszélyek közt is vagyunk. Isten mindenekfelett szereti, ha így bízunk benne: megtartjuk parancsolatait és a következő ményeket gondviselésére bízunk – ezen nyugszik lelkünk. Még ha ezer veszély leselkedik is ránk, és azt sem tudjuk, merre forduljunk, ez azt jelenti, hogy Isten akarata összetört, és már nem vonatkozik ránk? Most már tudjuk, hogy [*Isten akarata*] törhetetlen, még ha a menny és a föld egymásba is ütközne.”

De a testi bölcsesség ezt nem hajlandó elismerni. Egy újabb kifogással áll elő. Először is, ha mindenki abba akarná hagyni a bálványimádást, azokban az országokban, ahol az Antikrisztus uralkodik, nem maradnának hívők. Másodszor, mivel elhagynák lakóhelyüket, nem tudnák, hová költözzenek, mivel ahol Istent tisztán hívják segítségül, ott nem lakhatnak a már ott lakók nagy száma miatt.

Azt válaszolom, hogy ez a veszély meglehetősen komolytalan. Ha valakit az Úr megvilágosított, és egy szívvel és egy akarattal elég bá-

tor⁷¹ ahhoz, hogy inkább meghaljon és elhagyjon mindent, mintsem beszennyezze magát gonosz babonásokkal, olyan módon fogja őt segíteni az Úr, ahogyan nem is képzelnénk. Mert vagy megtéríti az uralkodók és tisztviselők szívét, és azok elhagyják a bálványimádást és Istent igazul kezdik el imádni és szolgálni, vagy pedig meglágyítja őket, hogy ezentúl ne kényszerítsék a szegény hívőket arra, hogy lelkiismeretük ellenére beszennyezzék magukat, és ne is legyenek irántuk ilyen kegyetlenek.

Azért, hogy ne folytassam a vitát, nem mondom, hogy nem szabad kételkedni, hanem hogy mindenki csomagoljon össze, hogy elindulhasson. Mindig lesznek vakok, akik nem látják a szennyet és a szemetet, amelyben élnek. Mások lehet, hogy felismerik, hogy milyen nyomorult helyzetben vannak, mégis visszatartja őket testük erőtlen volta és megmaradnak abban. Ismét másokat annyira lefoglalnak a különböző kötelességek, hogy nem tudnak elindulni még akkor sem, ha szeretnének. Mégis mondják: „Valószínű, hogy a leglelkesebbek és a több hasznos ismerettel rendelkezők elindulnak. De akkor mi történik?”⁷²

Erre azt válaszolom, hogy ha mindenki, aki itt és ott van,⁷³ kötelességének csak felét tenné a helyén, a világnak nem lenne olyan sarka, melyben nem lennének. Az a probléma, hogy legtöbbjüknek sem határozottsága, sem bátorsága nincs. De még ha mind elmennének is azok, akik nem tudnak nyugodt lelkiismerettel⁷⁴ élni az adott országban, feltételezzük, hogy ott kihalna Isten magja? Inkább remélünk kellene, hogy minden egyes elment ember helyébe Isten négyet ad. Tehát végül az mondható, hogy mindig neveltségessé válunk, ha Istennel vitatkozunk.

Tudom azt is, hogy vannak, akik úgy próbálják igazolni magukat, hogy azt mondják: én könnyen beszélek, mivel távol vagyok ettől a

veszélytől. Viszont ha az ő helyükben lennék – mondják –, már nem lennék ilyen bátor, hanem úgy viselkednék, ahogyan ők.

Válaszként erre nem mondok semmit, csak amire lelkiismeretem indít – ha másként beszélnek, gonoszul gyaláznám az igazságot. Ha én egy olyan helyen volnék, ahonnan veszély nélkül nem tudnék megmenekülni a bálványimádástól, imádkoznék az Úrhoz, hogy erősítsen meg engem és adjon kitartást, hogy dicsőségét saját életemnél többre tartsam, ahogyan józan eszemmel tudom. És reménykednék, hogy nem hagy el. De ne arról beszéljünk, hogy én mit tennék, mert nem érdekel a kérdés. Inkább azt mondom, hogy mit kellene mindenkinek tenni – beleértve magamat is. Így akik másként tesznek, azok vétkeseknek bizonyulnak, akár én lennék az, vagy valaki más. De mit nyernek azzal, ha engem néznek? Jaj nekem, ha prédikálásommal ellentétesen teszek, mert saját szám fog elítélni! Ettől függetlenül ez őket felmenti-e? „Mindenkinek a saját tetteit vizsgálja meg – mondja Pál –, és akkor csakis a maga tetteivel dicsekedhet, és nem a máséval.” (Gal 6,4) Gyakran előfordul a világban, hogy mások hibáit használják fel saját maguk védelmére. Isten előtt azonban nem szabad így tennünk.

Másrészről azért, hogy ne mondják: „Ezek csak szavak, de találunk olyat, aki meg is valósítja őket”, azt mondom, nem kívánok tőlük semmit, csak hogy kövessék, amit sok ezer mártír már előttünk megtett: férfiak és asszonyok, szegények és gazdagok, kicsik és nagyok. Ez a tanítás nem valamiféle elmélet, melyet szabadidőmben találtam ki. Erről Jézus Krisztus szent mártírjai elmélkedtek eltűrt szenvedéseik között. Elmélkedésük közben erősödtek meg, hogy le tudják győzni a börtön, a kínzás, a máglya, a vérpad, a bárd és a többi halálnem szörnyűségét és a tőlük való félelmet. Ha nem lett volna beléírva ez a gondolat a szívükbe, hogy százszorosan jobb meghalni, mint Isten tiszteletével ellentétes dolgot tenni, sohasem lettek volna

elég bátrak ahhoz, hogy megvallják keresztyén voltukat, és vállalják a halált. Inkább hagyták volna magukat elcsábítani a bálványok tiszteletére.

Állhatatosságukat nem csupán azért halljuk, hogy dicsérjük őket, hanem hogy példák legyenek számunkra, és hogy ne tagadjuk meg az igazságot, amelyhez szilárdan ragaszkodtak; hogy ne szennyezzük be, és ne rontsuk meg Isten dicsőségét, melyet ők annyira nagyra tartottak, hogy vérüket ontották érte. Ha a színlelés lehetséges lenne [*mialatt mások inkább igyekeznek minket elfordítani a bálványoktól*], akkor nem kellett volna nekik vállalni a kínzást, amit vállaltak. Imádhatták volna Istent titokban is, miközben színlelik a bálványok imádását, hogy ezzel megfeleljenek üldözőik kívánságának. De megmutatták nekünk, hogy gyalázatos dolog szívünkben Istennek adni a dicsőséget, miközben az ember elárulja az igazságot az emberek előtt, és így Isten tiszteletét a bálványoknak adja.

Mindent figyelembe véve, nem csekély kárhozzátást jelent nekünk látni az elmúlt korok mártírjainak hatalmas odaszántságát, különösen is az általunk mutatott közönnyel összehasonlítva. Mert amikor a kor szegény embere megízlelte Isten igaz ismeretét, nem tétovázott vállalni a hite megvallásával járó veszélyeket sem. Inkább hagyta magát elevenen megégetni, mintsem hogy részt vegyen valamiféle külsődleges bálványimádásban. Mi, akik ezt ilyen jól tudjuk – ami lángra kellene, hogy gyűjtsen minket –, hidegebbek vagyunk a jégnél. Próbáljuk meg igazolni magunkat ebben! Ha ezt tesszük, még súlyosabb átkot vonunk magunkra, és Isten haragja még keményebben fog fejünkre esni. Gondolkozzunk el jól ezen a dolgon, mindenki magában.

Eddig azok ellen szóltam, akik Isten igazságát meghamisítva igyekeznek magukat tisztára mosni és igazolni, vagy akik lealacsonyítják

az Ő Igéjének dicsőségét és parancsolatainak hatalmát, hogy vétküket kicsinek tüntessék fel, vagy akik hiábavaló kifogásokat keresve próbálják felmenteni magukat, hogy gonoszul tudjanak cselekedni anélkül, hogy ezért elítélnék őket. Másrészről viszont várható, hogy sok jó és istenfélő ember is feltesz kérdéseket. Elítélem-e a hívőket Franciaországban, Olaszországban, Angliában, Flandriában és más területeken csak azért, mert kényszerítették őket, hogy elfogadják a babonás ceremóniákat? Mielőtt válaszolnék erre a kérdésre, tiltakozom Isten előtt: olyannyira nem szeretném elítélni és megbántani az ilyen szolgaságban élő szegény testvéreimet, hogy az irántuk érzett sajnálat és könnyörület miatt szívesen keresnék módot arra, hogy felmentsem őket. De azt mondom, amit lelkiismeretem szerint mondanom kell – az ő üdvösségük miatt. És miután elmondtam, ami szükséges, sóhajtozni fogok értük, és kérem Istent, hogy Ő vigasztalja meg őket.

Ami elítélésüket illeti: ha elítélem bűnüket, azzal nincs szándékomban személyüket is elítélni. Isten tudja, hogy sok Franciaországban élő embert magamnál sokkal szentebb és tökéletesebb életűnek tartok. Továbbá elismerem, hogy amiatt, hogy ilyen mélységek között kitartanak Isten félelmében, érdemük nagyobb, mint az enyém, mivel nekem kevesebb lehetőségem és kevesebb kísértésem van a gonosz cselekvésére azért, mert naponta menekülhetek Isten Igéjéhez.⁷⁵ Hasonlóképpen, ha elbuknak, sokkal inkább fel kell őket emelnem, mint amennyire én megérdemelném azt, hogy felemeljenek. Éppen ezért olyan távol vagyok attól, hogy elvessem őket és ne tartsam őket testvérnek, hogy Isten és az emberek előtt tisztelem és dicsérem őket, és úgy érzem, Isten egyházában jobban megérdemlik a helyet, mint én.

Nem igaz az a vélemény, miszerint én ki szeretném őket zárni

a hívók közül, vagy ki szeretném őket törölni a keresztyénségből. Azonban annak ellenére, hogy ennyire tisztetem őket, és ilyen jó hírnevük van, nem hunyhatok szemet a bennük meglátott vétkeik felett. Mert bár lehet valaki igaz hívó, ez nem jelenti azt, hogy minden tette jó és dicséretre méltó. Lehet, hogy ők is találnak bennem hibákat. Ítéljék el őket az Úr nevében, csak ne tegyék rosszindulatból, vagy azért, mert rosszat akarnak mondani rólam, és becsmérelni akarnak, vagy mert ellentámadás által meg akarják bosszulni magukat. Ha Isten gyermekeinek akarnak mutatkozni, fogadják ezt a kiigazítást alázattal, máskülönben úgy tűnik, hogy mivel nem akarják az igazságot elfogadni, a lázadás és a keserűség lelke vezeti őket.

Tehát azt kérdezik, hogy milyen tanácsot adok annak a hívőnek, aki valamiféle Egyiptomban vagy Babilonban él,⁷⁶ ahol nem imádhhatja Istent tisztán, hanem az általános gyakorlat szerint kénytelen alkalmazkodni a rossz dolgokhoz. Első tanácsom az, hogy ha tud, menjen el. Mert mindent átgondolva, boldog az, aki távol van az ilyen utálatosságoktól, mert nehéz ennyire a közelükben élni anélkül, hogy az ember beszennyezné magát. Költözzön el egy olyan helyre, ahol nem kényszerítik, hogy ilyen szemétkben vegyen részt; ahol amikor Isten nevét és Igéjét káromolják, nem kell csendben maradnia és színlelnie, mintha egyetértene vele. Sőt, ahol a keresztyének közösségében megvallhatná keresztyén voltát, részt vehetne az evangélium szent tanításában, tisztán és teljesen élhetne a sákramentumokkal, és imádkozhatna nyilvánosan. Véleményem szerint ez lenne a legjobb megoldás.

Ha valaki nem költözhet el, azt tanácsolnám, gondolkozzon el azon, hogyan tarthatná magát távol minden bálványimádástól, hogy magát testestől-lelkestől tisztán megőrizze Istennek. Aztán imádjja Istent egyénileg, és imádkozzon, hogy állítsa helyre szegény egyházát.

Végül pedig, tegye kötelességét: tanítsa és intse a nyomorult tudatlan lelkeket, amennyire csak tudja. Ha azt válaszolja, hogy ezt halálbüntetés terhe mellett nem teheti, elfogadom. De Isten dicsősége, amelyről itt szó van, sokkal drágábbnak kell lennie számunkra romlandó, elmúló életünknel, amely, az igazat megvallva, nem több mint egy árnyék.

Megértem, hogy a legtöbb ember erre azt válaszolja: „Sajnálom. Igaz, hogy Istent mindennél többre kell értékelnünk, de nincs erőnk és kitartásunk hozzá.” Vagy: „Szüleink idekötnek.” Vagy: „Felelősek vagyunk a családjunkért. Mit tehetünk?”

Erre azt mondom, hogy mivel gyengeségük miatt nem tudják követni azt, amiről tudják, hogy a legbiztosabb és legüdvösebb tanács; mivel emberfélelemből letérnek a helyes útról, vallják meg bűnüket Istennek, és könnyekkel, és sóhajtozással gyászolják meg azt. Inkább vádolják, mint igazolják magukat. Aztán intem őket, hogy a gonosz szokott cselekvése közben ne aludjanak el. Ehelyett naponként emlékeztessék magukat: maradjanak elégedetlenek és szomorúak, hogy Istentől irgalmat nyerjenek. Aztán imádkozzanak a jó Atyához, aki megszabadítja a foglyokat, hogy ha kedves neki, egy napon hozza ki őket ebből a mélységből, vagy hozzon létre egy jó egyházat mindenütt, ahol megadhatják a neki járó tiszteletet. És végül, keressék, hogyan hagyhatják el azt a szennyes, nyomorult és boldogtalan helyzetet, amelyben élnek, és fogadják el az adódó lehetőségeket, jelezve azzal is, hogy nem képmutatásból imádkoztak Isten szabadításáért. Ha mindenki így tenné a kötelességét, bizonyos vagyok abban, hogy Urunk másként munkálkodna, mint ahogyan most, és ledöntené a földön uralkodó utálatosságokat és bálványimádást.⁷⁷ De nem érezzük át nyomorult voltunkat, nem érdekel minket úgy, ahogy kellene, és inkább nem foglalkozunk vele, mert megkeményedtünk. Ennélfogva

Rövid tanulmány (1543)

nem csoda, hogy Isten ilyen hosszú ideig a szennyben hagy minket, és fennáll az a nagy veszély, hogy végleg fi ott rothadnunk, ha nem törődünk Vele.